

Faa-Lendvai Erzsébet

**A Tihanyi Bencés Apátság és könyvtárának
története**

A kezdetektől a 18. század végéig

Tartalom

A Tihanyi Bencés Apátság és könyvtárának története	222
1. A bencés rend Magyarországon	225
1. 1. <i>A középkori bencés könyvkultúra</i>	227
2. A Tihanyi Bencés Apátság története	233
2. 1. <i>Az apátság megalapítása</i>	233
2. 1. 1. <i>Az alapítólevél hátoldala</i>	235
2. 2. <i>A tihanyi apátság történetének első korszaka</i>	236
2. 2. 1. <i>A várrá lett monostor</i>	242
2. 3. <i>A második korszak. Tihany elveszíti függetlenségét</i>	243
3. Az Apátság könyvtárának története	245
3. 1. <i>A középkori könyvtár</i>	246
3. 2. <i>Az újkori könyvtár</i>	248
4. A könyvek sorsa a felosztás után	252
5. Kitekintés	253
Bibliográfia	257
<i>Kiadványok</i>	257
<i>Tanulmányok</i> :.....	259
<i>Egyéb internetes források</i> :.....	260
<i>Levéltári iratok</i> :.....	261
Mellékletek	262

„Clastrum sine armario quasi castrum sine armamentario.

Ipsum armarium nostrum est armamentarium.”

A bencés rendet alapító Szent Benedek az itáliai Nursia városában született 480 körül, és Monte Cassinóban halt meg 547. március 21-én. A hagyomány szerint 529-ben tanítványaival a Monte Cassino hegyen, toursi Szent Márton és Keresztelő Szent János tiszteletére két kápolnát épített. A monostorban, mely Szent Benedek felfogása szerint „az Úr szolgálatának iskolája” (0.45),⁴¹³ és az általa elképzelt szabályok szerint, a külvilágtól teljesen elzártan, önellátásra berendezkedve éltek a szerzetesek. Napjaikat a napi zsoltó, a munka, valamint a lelki és szellemi művelődés töltötte ki. Szent Benedek a szerzetesektől gyakori hallgatást és egyszerűséget követelt az étkezésben és a ruházatban egyaránt.⁴¹⁴

Szent Benedek Reguláját 530 és 540 között fogalmazta meg, és a „Szent Szabályzat” évszázadokig a nyugati monostorok életének egyetlen irányadója lett. A rend elterjesztésében Nagy Szent Gergely pápa (590-604) játszott nagy szerepet. Szent Ágoston apát vezetésével, 597-ben szerzeteseket küldött az angolszászok közé, akiket előzőleg pappá szentelt és lelkipásztori tevékenységgel bízott meg. Ezzel az addig főként laikus tagokból álló rendet papi jellegűvé tette, és kimoszította őket monostoraikból. A szerzetesek 620 körül átkeltek a kontinensre, és a frank uralom alatt álló pogány német törzsek körében Galliában és a német területeken is megkezdték hittérítő tevékenységüket. A kereszténység a 9-11. században bencés közvetítéssel jutott el a skandináv népekhez, a csehekhez és hozzánk magyarokhoz is.⁴¹⁵ Magyarországra az első könyveket a Benedek-rendi szerzetesek hozták magukkal, és az első magyarországi könyvtárak is a Benedek-rendi szerzetesek kolostoraiban keletkeztek.

⁴¹³ Nursiai Szent Benedek,; Szent Benedek Regulája. Ford. Söveges Dávid, Pannonhalma, Bencés Kiadó, 1995.

⁴¹⁴ Gyóni András: Szent Benedek és az antik humanitás. In: Tihanyi Kalendárium. Szerk. Korzenszky Richárd. Tihany, Tihanyi Bencés Apátság, 2001. p.19-21.

⁴¹⁵ Gecse Gusztáv: A szerzetesség története. Budapest, Seneca, 1995. p. 64.

1. A BENCÉS REND MAGYARORSZÁGON

Magyarországon az első püspökök és az első tanítók is bencések voltak, és munkájuk vallási és kulturális téren is döntő változást jelentett a magyarság életében. A keresztény vallás terjesztésén kívül az oktatásban, a tudományok terjesztésében is tevékenyen részt vettek, és a népesebb apátságok konventjei hiteleshelyi munkát is végeztek.⁴¹⁶

Az első bencés térítőpap Brúnó volt, aki Géza hívására Sankt Gallen monostorának szerzeteseként érkezett az országba. Brúnó megkeresztelte Gézát és fiát, Vajkot, aki a keresztségben az István nevet kapta. Géza még nem volt igazi keresztény és büszkén hangoztatta, hogy ő „elég nagy úr ahhoz, hogy két istent szolgáljon”. Felesége Sarolt sem volt mélyebben vallásos, de István, aki keresztény nevelést kapott, viszont már meggyőződéses hívő volt.⁴¹⁷

990 körül Prágából megérkeztek Szent Adalbert tanítványai, hogy hazánkban letelepedjenek. Géza 996-ban jelölte ki számukra az első monostor helyét a mai Pannonhalmán, mely védőszentjükről – aki a legenda szerint a közelben született – „Szent Márton hegy” nevet kapta. Az alapítást István király fejezte be 1001-ben, és a monostornak Monte Cassino kiváltságait biztosította.⁴¹⁸ A Szent Márton hegyén álló bencés monostort további királyi és főúri alapítású monostorok követték. Magyar területen, a bizonyosan bencés rendűnek alapított monostorok száma a mai ismeretek szerint 71 volt.⁴¹⁹

A Szent Benedek-rend virágkora Magyarországon a 11-12. századra tehető és a bencés szerzetesek kizárólagos jelenléte a ciszterciek megjelenéséig, 1142-ig tartott. A rend jelentősége a 13. század végére, az újabb rendek mellett visszaszorult. A tatárjárást követő három évszázad, a reformkísérletek ellenére a folyamatos hanyatlás időszakává vált.⁴²⁰ A 15. században az uralkodók és a főurak is beleszóltak az

⁴¹⁶ Jalsovits Alfréd: A tihanyi apátság története. Szerzettörténeti tanulmány. Püspöki Lyceum Könyvny., Pécs, 1889. p. 21-27.

⁴¹⁷ Török József: Katolikus egyház és liturgia Magyarországon. A kezdetektől a 19. század végéig. Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadói Kft., 2000. [online] <<http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/katolikus-egyhazi-2/index.html>> [2014-01-11]

⁴¹⁸ Csóka Gáspár: A magyarországi bencés rend története 1945-ig. [online] Tihanyi Bencés Apátság <<http://tihany.osb.hu>> [2013-12-28]

⁴¹⁹ Török József: Bencések. Budapest, Mikes Kiadó, 1996. 26. p.

⁴²⁰ Hervay F. Levente: Bencések (Ordo Sancti Benedicti, OSB) Magyar Művelődéstörténeti Lexikon I -. Főszerkesztő: Kőszeghy Péter. Bp., 2003-.

apátságok belső életébe, és nemcsak az anyagi javak fölött rendelkeztek, hanem személyi kérdésekben, az apát személyét illetően is ők döntöttek. Általánossá vált, hogy a monostorok élére világi apátokat, commendátorokat, gubernátorokat neveztek ki, akik a rend érdekei helyett saját anyagi érdekeiket helyezték előtérbe. A commendátor kinevezésével a király szándéka az volt, hogy az apátságok jövedelmei és kormányzása világi papok vagy világiak kezébe kerüljön. A commendátorok a monostorokat elsősorban jövedelemforrásnak tekintették, és a kiadások csökkentése miatt minél kevesebb szerzetest tartottak. A szerzetesek megélhetésével és az épületek tatarozásával nem, vagy csak nagy ritkán törődtek. Ezekben a monostorokban ugyanezen okokból a könyvek gyarapítása is megszűnt, és felsőbb tanulmányokat a bencés szerzetesek csak különleges esetekben folytattak. A rend megújítására több kísérlet is történt, de a törekvések sokáig hatástalannak bizonyultak.⁴²¹

II. Ulászló megpróbálta a rendet felkarolni és Tolnai Mátét, a királyi kancellária jegyzőjét nevezte ki a pannonhalmi apátság élére azzal a megbízással, hogy reformálja meg a rendet. Tolnai Máté 1500-ban lett pannonhalmi főapát, letette szerzetesi fogadalmát és 1501-ben pappá szenteltette magát. A főapát a magyarországi bencés rend szervezeti és erkölcsi megújításába kezdett, és a rendi szervezet központosított átalakítása érdekében a monostorokat egy közös, központi irányítású kongregációba akarta szervezni. Egyúttal a liturgiát egységessé tette és a zsolozsma végzéséhez Velencében, 1506-ban és 1519-ben olcsó Breviáriumot adatott ki, hogy az a szegényebb kolostorok részére is megfizethető legyen.⁴²² Tolnai Máté megbízására 1508 tavaszán a bátai és a zalavári apát 17 dunántúli és északmagyarországi apátság állapotáról helyzetfelmérést végzett és tapasztalataikat jegyzőkönyvbe foglalták. A jegyzőkönyv szerint, az apátságok nagy részében megdöbbentő és elkeserítő állapotok uralkodtak. A kolostorok vagyontárgyai, liturgikus kellékei és a könyvek is elvesztették eredeti funkcióikat. A rendi fegyelem

⁴²¹ Hervay F. Levente: A bencések és apátságaik története a középkori Magyarországon. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 461-547.

⁴²² Csóka Gáspár, Szovák Kornél: Pannonhalma története. Pannonhalmi Bencés Főapátság. [online] <<http://t3.osb.hu/static/leveltar/phtort.htm>> [2013-12-28]

meglazult, az apátok nem egyszer botrányos és erkölcstelen életet éltek. A romos, sokszor tető nélküli kolostorokban az apátok mellett több ízben pedig csak néhány idős és beteg szerzetes élt.⁴²³ A törökök előretörése, a kettős királyválasztás és a reformáció elterjedése miatt, további reformok már nem valósulhattak meg. A határvidéken a monostorokból végvárok lettek, a felvidéki monostorokat pedig a török elől menekülő főpapság foglalta el. A közel ötven apátságban a bencés élet a század végére teljesen megszűnt. Utolsóként, 1585-ben a pannonhalmi főapátság lakói is elhagyták a monostort, a szerzetesi élet csak 1639-ben indult meg újra Pannonhalmán.⁴²⁴

A törökök kiűzése után, a pannonhalmi főapátság a várakká vált apátságokra kirótt fegyverváltságot nem tudta megfizetni, ezért az osztrák altenburgi bencés apátság Tihanyt, a bécsi skót apátság Telkit, és Göttweig Zalavárt váltotta vissza. A bencés rend a 17-18. században plébániákat és iskolákat is átvett. A barokk korban, az anyagi viszonyok fellendülésével pedig az apátságokban elkezdődtek a szükségessé vált építkezések. A rend fejlődésének a felvilágosodás eszméi vetettek véget, II. József 1786-ban feloszlatta a bencés rendet is. Elsőként Pannonhalma 1786-ban, Bakonybél, Dömölk, Komárom, Modor, Nagyszombat és Tihany 1787-ben kapta meg a feloszlatastról szóló értesítést. Csak Zalaváron és Telkiben folytatódhatott tovább a bencés élet.⁴²⁵ A Benedek-rend vagyona II. József rendelete alapján létrehozott „plébániák szaporítására és lelkipásztorok javadalmazására”⁴²⁶ szánt vallásalapra szállt. A monostorokba csak 1802-ben térhettek vissza a szerzetesek.

1. 1. A középkori bencés könyvkultúra

A középkori bencés könyvtárakban nagy gondot fordítottak a könyvek gyarapítására, megfelelő tárolására, őrzésére, gondozására, feltárására, és a könyveket nemcsak a szerzeteseiknek kölcsönözték, hanem más monostoroknak is.

⁴²³ Érszegi Géza: Hétköznapiak a középkorvégi magyarországi bencés monostorokban. In: Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 1996. p. 561-570.

⁴²⁴ Csóka Gáspár: A magyarországi bencés rend története 1945-ig. [online] Tihanyi Bencés Apátság <<http://tihany.osb.hu>> [2013-12-28]

⁴²⁵ Csóka Gáspár: A magyarországi bencés rend története 1945-ig. [online] Tihanyi Bencés Apátság <<http://tihany.osb.hu>> [2013-12-28]

⁴²⁶ Meszlényi Antal: A jozefinizmus kora Magyarországon (1780-1846). Budapest, 1934. p. 28.

Az újonnan alapított monostorokat legtöbbször az alapítók és az anyakolostorok látták el az első, legfontosabb liturgikus könyvekkel. Ezt követően már az új monostor feladata volt a további könyvek másolása, melyeket általában más monostoroktól másolásra kölcsön kaptak és később kölcsönbe is adtak.⁴²⁷ Mivel a könyv ritka és féltett kincs volt a középkorban, a könyveket másolás céljából nem volt könnyű megkapni. A másolásra kért kötetet úgy adták kölcsön a kolostorok egymásnak, hogy biztosítésként hasonló értékű kódexet vagy pénzt helyeztek letétbe.⁴²⁸ A nagyobb monostorokban a könyvmásolás a *scriptoriumokban* történt és a szerzetesek maguk állították elő a kódexek készítéséhez szükséges pergament, tintát és festékeket is. A munka irányítását a kolostor könyvtárosa, az *armarius* végezte, aki a nehéz feladat miatt felmentést kapott még a liturgikus kötelezettségek végzése alól is. Könyvmásolást a középkorban minden monostorban végeztek, de a komoly könyvanyaggal rendelkező könyvtárak, csak a tekintélyes scriptoriummal rendelkező, nagyobb kolostorokban alakulhattak ki.

Bár a középkori monostori könyvtárak gyarapítása elsősorban másolás útján történt, azonban a monostorok többször kaptak könyvadományokat is. Sőt egy 12. század közepén írt végrendelet szerint, Adalbert úr a pannonhalmi Szent Márton monostorára hagyta minden könyvét. Az okirat, melyet ma a Főapátsági Levéltárban őriznek, bizonyítja, hogy a monostorok könyvtárainak gyarapítása így módon is történhetett.⁴²⁹

A középkori bencés apátságokban az értékes kódexeket az egyház kincseivel, felszereléseiével, fontos okleveleivel együtt a szentélyben (*chorus*), vagy annak közelében, a sekrestye kamrájában (*custodia*) őrizték. Az értékesebb könyvek lezárt ládában voltak elhelyezve a sekrestyében vagy a szentélyben. A mindennapi használatra szánt szerkönyvek, valamint a közös olvasmányok a szekrényben, fali

⁴²⁷ Bánhegyi B. Miksa: Magyar bencés könyvtárak a középkorban. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 75-79.

⁴²⁸ Richard de Bury: Philobiblon. A könyvek szeretete. Bukarest, Kriterion, 1971. [online] Magyar Elektronikus Könyvtár <<http://mek.niif.hu/03100/03156/03156.pdf>> [2013-12-28]

⁴²⁹ Bánhegyi B. Miksa: Magyar bencés könyvtárak a középkorban. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 75-79.

fülkékben vagy pulton lehettek.⁴³⁰ A pulton használt könyvek védelme miatt, a gyakran használt könyveket olvasópulthoz láncolták (*libri catenati*). A könyvek őre a kolostorokban a sekrestyés (*custos*) volt, akinek feladatai közé, a könyvőrzésen kívül a miséken való közreműködés is tartozott.⁴³¹ A közös olvasmányokhoz használt könyveket – az ismert középkori könyvtári jegyzékek szerint – a használat helyén, a káptalanteremben, az iskola könyveit pedig az iskola helyiségeiben tartották.⁴³² A nagyobb könyvtárakban a könyveket tartalmuk szerint csoportosították, és a könyvek nyilvántartásának megkönnyítése miatt könyvjegyzékeket is készítettek, melyek leltárként is szolgáltak. A könyvjegyzékekbe mindig bejegyezték a kölcsönzéseket és a könyvek helyét is, így a könyvek útja folyamatosan követhető volt.⁴³³

A könyvpusztulás miatt a könyvjegyzékeknek igen nagy jelentősége van abban, hogy fogalmat alkothassunk a magyarországi középkori könyvanyagról. Bár a könyvjegyzékek sokszor szintén elpusztultak a könyvekkel együtt, szerencsére több kolostorból maradt ránk leltár. A magyarországi bencés monostorok könyveiről, könyvtáiról nagyon kevés adattal rendelkezünk, de az első könyvjegyzékek európai szintet képviselő monostori könyvállományt mutatnak.

A 11. századból két könyvjegyzék maradt fenn, Pannonhalmáról és Bakonybélből, azonban a bakonybéli monostor összeíró levelének hitelessége kétséges. Az 1086-ban keltezett oklevél 3 evangéliumos könyvet és 84 kódexet jegyez fel.⁴³⁴ Az első teljes magyarországi könyvjegyzék Pannonhalmán keletkezett 1093 körül. Az összeírás idején a monostorban 12 szerzetes, valamint laikusok és iskolások éltek. Szent Márton kolostor vagyonát, Szent László király utasítására foglalták oklevélbe és az ingó és ingatlan vagyontárgyak felsorolásában a kolostor könyvei is szerepelnek. Az oklevél 80 kötetet említ meg, ezekben mintegy 200-250 mű lehetett.

⁴³⁰ Gulyás Pál: A könyv sorsa Magyarországon. I. rész. Budapest, OSzK, 1961. p. 139.

⁴³¹ Madas Edit, Monok István: Könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1800-ig. Budapest, Balassi Kiadó, 2003. p. 29.

⁴³² Csapodi Csaba: A legrégebbi magyar könyvtár belső rendje. Magyar Könyvszemle, 1957. január-március. p. 14- 21.

⁴³³ Madas Edit, Monok István: Könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1800-ig. Budapest, Balassi Kiadó, 2003. p. 30-31.

⁴³⁴ Bánhegyi B. Miksa: Magyar bencés könyvtárak a középkorban. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001.

A kódexek fele – a rend életének megfelelően – vallásos munka volt. Az olvasmányok között volt Szent Benedek Regulája, Szent Benedek életrajza, Szent Márton Sulpicius Severus-féle vitája, több szent életrajza, legendák, Szent Ágoston beszédei, teológiai fejtegetések, kommentárok stb. és a kolostori iskola tankönyvei között az ókori szerzők művei is megtalálhatóak voltak.⁴³⁵

A 12-14. századból nem maradt ránk egyetlen könyvleltár sem, de a kolostori könyvtárak gazdagságára több adat is rávilágít. Például a 12. században Cerbanus pásztói szerzetes, a pásztói bencés könyvtár könyvei közül két görög teológus munkáját lefordította latinra, és a műveket egy levél kíséretében elküldte a pannonhalmi apátnak. A fordítást a pannonhalmi tanulók oktatására szánta. A levélből következtetni lehet egyrészt arra, hogy a pannonhalmi apátságban már egy magasabb fokú teológiai képzés is folyt, másrészt a pásztói könyvtár könyveiről is kaphatunk adatot. Cerbanus levelében ír arról is, hogy a pannonhalmi könyvtárban egyházatyák életéről szóló művek és más teológiai könyvek nagy számban megtalálhatók, ami arra utal, hogy a pannonhalmi könyvtár állománya jelentősen megnőtt.⁴³⁶

A 13. században a bencés rend, a tatárjárás ellenére még virágkorát érte, de írásos feljegyzések hiányában, a művelődésről, az iskolákról, a könyvtárakról és a scriptoriumokról keveset tudunk.⁴³⁷

A 14. és 15. században a commenda-rendszer a monostorok belső életét, művelődését, iskoláját és könyvtárát is tönkretette. Például a kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei arról tudósítanak, hogy a korszakban az apátság könyvtára végrendelet folytán is gyarapodott, viszont másolásra már nem bencést alkalmaztak. Az 1427-ből való könyvjegyzék 44 művet sorol fel tételesen. A könyvtárban a

március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 75-79.

⁴³⁵ Madas Edit, Monok István: Könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1800-ig. Budapest, Balassi Kiadó, 2003. p. 34-35.

⁴³⁶ Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I. Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma, 1996. p. 397.

⁴³⁷ Bánhegyi B. Miksa: In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 75-79.

kolostori könyvtárakra jellemzően, liturgikus könyvek, prédikációs művek és közösségi olvasásra alkalmas írások voltak.⁴³⁸

Az 1508-ban végzett vizitáció során 17 monostorban vettek fel jegyzőkönyvet és 9 monostorban az apátságok értékes vagyontárgyai mellett, a könyvekről is készült feljegyzés. Ebből megállapítható, hogy a monostorokban általában nagyon kevés könyv volt, hiszen összesen 77 könyvet jegyeztek fel.

Az almádi apátságban három nyomtatott missale és egy háromkötetes Biblia volt.

A bakonybéli apátság könyvtárában, a felsorolt tizenhat könyv között volt egy evangelistarium, amelyet a hagyomány szerint még Gizella királyné adományozott a kolostornak és a monostor alapító oklevelének és kiváltságleveleinek a másolatát is tartalmazta. A feljegyzések között volt még kettő chronica, egy evangelia, kettő Historiae Lombardicae, nyolc missale, egy Moralia Sancti Gregorii és kettő Sermones discipulorum.

Csatáron csupán két missale-t találtak,

Hahóton és Koloson három missale-t,

Koppánymonostorban három missale-t, egy darab kétkötetes breviariumot és huszonöt különböző könyvet,

Lekéren két missale-t, egy antifonariust, egy graduale-t, egy prédikációs könyvet és egy magyar krónikát.

A szkalkai monostorban kettő-kettő volt a zsoltároskönyvből, a graduále-ból, az antiphonariusból, a missale-ből és egy Regula, ami Szent András és Benedek legendáját is tartalmazta. A liturgikus könyvek nagy része a ciszterci rend használatára készült.

A tatai monostorban pedig két missale és kettő breviarium volt.⁴³⁹

A 16-17. században, a török megszállás alatt az elpusztított vagy várákká átalakított magyarországi bencés monostorok könyvállománya nagyrészt elpusztult.

⁴³⁸ Bánhegyi B. Miksa: Magyar bencés könyvtárak a középkorban. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 75-79.

⁴³⁹ Érszegi Géza: Hétköznapiak a középkorvégi magyarországi bencés monostorokban. In: Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I. Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma, 1996. p. 561-570.

Hihetetlennek tűnik, de a középkori könyvtárainkban őrzött Regulák közül nem maradt fenn egyetlen példány sem, pedig az Szent Benedek előírása alapján minden kolostorban megvolt. A velencei Szent Márk könyvtár ugyan őriz egy 15. században másolt és hártyakódexben fennmaradt Regulát, (*Regula Sancti Patris Benedicti*), melyet Kolozsvári Bertalan írt. A 15. századi kódex kolofonján található aláírás („*Secundo nonas decembres frater Bartolomeus de Kolosvár partis transylvanae tempore Clari Abbatis sancti Juliani martiris de Ariminio hoc memoriale transcripsit et erat hungarus. Dum surgunt miseri nolunt misereri miseris*”) bizonyítja, hogy a Regula másolója erdélyi magyar bencés szerzetes volt, de azt nem, hogy a kódex Magyarországon használatban volt-e.⁴⁴⁰

Napjainkra a középkori bencés kódexek közül is csak nagyon kevés maradt fenn. Az első kódexünk, a *Szelepcsényi Evangelistarium* (Szelepcsényi-kódex) 1083 előtt keletkezett, ma az esztergomi székesegyház kincstárában található. A második kódexünk a *Hahóti Sacramentarium* szintén a 11. század végén készült. A nevét onnan kapta, hogy a Zala megyei, Hahót bencés apátsága részére készítették. Ma Zágrábban, az Érseki Könyvtárban található. Az *Ernst-kódex* és a *Pray-kódex* is valószínűleg bencés kézirat a 12. század végéről, melyeket ma az Országos Széchényi Könyvtár őriz. A 12. századi magyarországi bencés kolostorok gazdagságáról és kódexeiről a csatári kolostor óriási méretű bibliájából is következtethetünk, melybe a legfontosabb okleveleket is bemásolták. Ma a Csatári, más néven *Admonti Biblia* a bécsi Österreichische Nationalbibliothek gyűjteményét gazdagítja.⁴⁴¹ Csóka Gáspár és Szovák Kornél szerint a Szelepcsényi-Evangelistarium és az Ernst-kódex pannonthalmi eredete nem zárható ki.⁴⁴² A *Forgách-kódex* viszont bizonyosan Pannonhalmán készült, a kódex első részét 1511-ben, második részét 1515-ben és 1516-ban írták. Az egyetlen olyan középkori kódexünk, melyről biztosan tudható, hogy a rend feloszlata előtt is Pannonhalmán volt.⁴⁴³

⁴⁴⁰ Csontos János: Adalékok a XIV-XV. századi magyarországi könyvmásolók és betűfestők történetéhez. In: Magyar Könyvszemle. 1879. I. füzet január-február. p. 58.

⁴⁴¹ Csapodi Csaba, Tóth András, Vértesy Miklós: Magyar könyvtártörténet. Budapest, Gondolat, 1987. p. 541.

⁴⁴² Csóka Gáspár, Szovák Kornél: Pannonhalma története. [online] Pannonhalmi Bencés Főapátság <<http://t3.osb.hu/static/leveltar/phtort.htm>> [2013-12-28]

⁴⁴³ A Pannonhalmi Evangelistarium (Forgách-kódex).

2. A TIHANYI BENCÉS APÁTSÁG TÖRTÉNETE

I. Andrást (1015-1060) a Vata-féle pogányházadás után, 1046-ban koronázták Magyarország királyává. 1055-ben – a kor szokásainak megfelelően – Tihanyban királyhoz méltó sírhelyet, fölé templomot és monostort építtetett a Balatonba mélyen benyúló, páratlan szépségű tihanyi félszigeten. Az alapítás idején, a mai félszigetet még sziget lehetett, mert az Alapítólevél így írja le: *„egy tó van körülötte és egy töltés, amely a régiek keze munkájával készült”*.⁴⁴⁴

Erdélyi László szerint az apátság építése valószínűleg 1053-ban kezdődött el és 1055-ben már a templomot és a monostort nagy ünnepségek közepette felszentelték. Az apátságot benépesítő szerzetesek a burgundiai Cluny monostorából érkeztek. A felszentelésen bizonyára részt vett a király is, és a nép előtt felolvasták az alapítólevél fogalmazványát, melyet később ünnepélyes formában átírtak és lepecsételtek.⁴⁴⁵ Kampis Antal szerint viszont az építkezés csak az alapítólevél kibocsátása után kezdődött el, de 1060-ban, András halálakor a templom és a monostor már állt.⁴⁴⁶

A bencés apátság román kori stílusban épített altemplomában pihen az alapító, I. András király és fia, Dávid herceg. A 11. században épült templom többi része és a monostor mára sajnos elpusztult. A 18. században, Lécs Ágoston és Vajda Sámuel apátok idejében a templomot barokk stílusban átépítették. A templomhoz csatlakozó, zárt udvarú monostor is akkor kapta meg mai formáját, építése 1754-re fejeződött be.

2. 1. Az apátság megalapítása

A magyarságot a korban még a szóbeliség jellemezte, a tihanyi bencés apátság alapítólevét mégis, *„szorgalmas írnokok keze által betűk emlékezetére bízzák, nehogy annak avultsága folytán nyoma se maradjon a későbbi kor utódaiban.”* Az 1055-ben keletkezett Tihanyi Alapítólevél⁴⁴⁷ az 58 magyar szóval, a 9 ősi raggal és képzővel úgynevezett szórványnyelvmélek, a legkorábbi, eredetiben fennmaradt

[online] Főapátsági Gyűjtemények <<http://collections.osb.hu/cgi-bin/targy?targy=174&kep=>>> [2014-01-11]

⁴⁴⁴ A tihanyi apátság királyi alapítólevele. (A magyar fordítás Holub József és Érszegi Géza munkája) [online] Tihanyi Bencés Apátság <<http://tihany.osb.hu>> [2013-12-28]

⁴⁴⁵ Erdélyi László: A tihanyi apátság története. Első korszak. Az apátság önállósága 1055-1701. (A Pannonhalmi Szent Benedek Rend története, X.) Budapest, 1908. (Továbbiakban: Erdélyi L.) p. 10.

⁴⁴⁶ Kampis Antal: A tihanyi apátság. Budapest, Corvina, 1969. p. 5.

⁴⁴⁷ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 1. sz.

hazai oklevelünk. Az Alapítólevél, melyet ma a többi okirattal együtt, a Pannonhalmi Főapátság Levéltárában őriznek, egyben a magyarság fontos egyház- és művelődéstörténeti emléke is. A szöveget Erdélyi László szerint, valószínűleg Miklós veszprémi püspök fogalmazta meg, de az ünnepélyes Alapítólevelet már más írta le. A püspök időközben elhalálozhatott, ugyanis az átíráskor már boldogemlékű, beatissimus jelzővel illeti az ismeretlen írnok.⁴⁴⁸ Több feltételezés szerint azonban az írnok is Miklós püspök, aki akkor a királyi udvar jegyzője volt.⁴⁴⁹

A Tihanyi Alapítólevél tanúsága szerint, I. András, a "Balatin fölött a Tichon nevű helyen" az apátságot „saját és felesége, fiai, leányai és valamennyi élő és megholt atyafia üdvéért, Szűz Máriának és Szent Ányos püspöknek és hitvallónak” tiszteletére alapította. Szűz Máriára azért eshetett a választása, mert Szent István ország-felajánlása óta ő volt Magyarország védelmezője, és Szent Ányosra pedig azért, mert a szentet az akkori Gallia legnagyobb szentjeként ismerték és tisztelték. Szent Ányos 358-ban született, fiatalon előbb remete volt, majd orleansi szerzetes, és harminc évesen már a város püspökévé választották. 453-ban, kilencvenöt évesen halt meg. Halála előtt három évvel, bölcs tanácsával és imádságaival városát megszabadította Attila hun király pusztításától.⁴⁵⁰ A francia királyok ezért védőszentjüknek tartották, sírja zarándokhellyé és ünnepélyes eskük színhelyévé vált. András is valószínűleg ezért választotta Szent Ányost az apátság védőszentjévé, és talán a királyokat megóvó szenttől remélt oltalmat országának és trónjának.⁴⁵¹

András elrendelte, hogy az „ünnepélyes hártya tanúbizonyságába foglaltassék”, mit ajándékozott az egyháznak a „megművelt vagy parlagon fekvő földekben, szőlőkben, vetésekben, szolgákban, szolgálókban, lovakban, ökrökben, juhokban, disznókban, méhekben s ezeknek őrzőikben, valamint az illő egyházi felszerelésekben.” Az alapító a monostornak ajándékozta az egész szigetet, de a Tihanyi Alapítólevél mégis külön megemlíti a Petra nevű helyet, valószínűleg azért, mert akkor ott már bizánci rítusú orosz szerzetesek éltek. A szerzetesek, András kijevi felesége, Anasztázia kíséretében érkezhettek és megtelepedtek a sziget észak-

⁴⁴⁸ Erdélyi L. I. m. p. 10.

⁴⁴⁹ Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, 1996. p. 245.

⁴⁵⁰ Szent Ányos legendája. Ford. Polán Hildebrand és Korzenszky Richárd. [online] Tihanyi Bencés Apátság <<http://tihany.osb.hu>> [2013-12-28]

⁴⁵¹ Erdélyi L. I. m. p. 9.

keleti részén, ahol a remeték maguk vájták ki celláikat, kápolnájukat és ebédlőtermüket. A Krím félszigeten több ehhez hasonló, ázsiai szokás szerint épült barlang-kolostor is található, mely bizonyítja, hogy a tihanyi barátok, a görög-keleti egyházhoz tartozó, orosz szerzetesek voltak.⁴⁵² A tihanyi „Barátlakások” ma is látogathatók.

Az Alapítólevélből tudjuk azt is, hogy az egyház szolgálatára rendelt házak száma száznegyven volt, körülbelül 700 szolgálival, akiket a király a föld megművelésére és a szerzetesek ellátására rendelt. Az alapítólevélben felsorolt szolgák valószínűleg az apátság távolabbi birtokain éltek, ugyanis a bencés monostorok mindig falvaktól távol, a szerzetesi magánynak megfelelő helyen épültek. Az adományozott királyi rétek az Alapítólevél leírása szerint *„a szigethez legközelebb fekvő falu mellett”* terültek el és ez Erdélyi szerint jelölheti azt is, hogy a szigeten nem volt falu.⁴⁵³

A szigeten egyébként nem volt ivóvíz és földtani okok miatt sem lehetett kutatásni. Az egyetlen víznyerési lehetőség a Balaton volt, és ezért valószínűleg egy korábbi falu alapításához nem voltak túl vonzóak a körülmények. Tihanyban, a vízvezeték megépítéséig (1925) a vízszállítás elsősorban a lányok és az asszonyok feladata volt, akik a meredek hegyoldalon, nehéz kannákban, sajtárokban cipelték fel a szükséges vizet a faluba. Az apátságba pedig szamarak segítségével szállították a forrásvízzel teli vizes hordókat az 5 kilométerre fekvő és egyben legközelebbi faluból, Aszófőről.⁴⁵⁴ A Barátlakásoktól nem messze ugyan van egy kis forrás, a Ciprián-forrás, de ezt Halbik Ciprián apát (1894-1927) csak jóval később fedezte fel.

2. 1. 1. Az alapítólevél hátoldala

Az Alapítólevél részletesen felsorolja az egyháznak adott birtokokat, szolgákat, jószágokat, azonban a felsorolt javak közül, a megemlített *„illő egyházi felszerelések”* kimaradtak. Az oklevél hátoldalán⁴⁵⁵ található egy későbbi, valószínűleg még az

⁴⁵² Cholnoky Jenő: Tihany. Budapest, M. Kir. Balatoni Intéző Bizottság, 1940. p. 22.

⁴⁵³ Erdélyi L. I. m. p. 127.

⁴⁵⁴ Héjjas Pál: Tihany a Balaton partján. Régi balatoni levelezőlapok a század első feléből. Tihany Község Önkormányzata, Tihany, 1998. p. 24.

⁴⁵⁵ Árpád-kori oklevelek, 1001-1196. Budapest, Balassi Kiadó, 1997. p. 109.

alapítás századában keletkezett feljegyzés, mely felsorolja a kimaradt javakat. A felsorolás Veszprémy László fordítása szerint az alábbiakat tartalmazta:

„Mivel az egyház, tudniillik Szűz Mária és Szent Ányos javait nem tudtuk mind számba venni, a [megtaláltakat] ide írtuk le:

Hat kazula és hat alba vállkendőkkel és manipulusokkal, dalmatikához tartozó fejfedő, két tunika, egy lenvászon függöny, arany kehelyből pedig három, két ezüst gyertyatartó, egy arany füstölő, egy aranyozott fémkereszt, 12 öltözet, két misekönyv, egy *nocturnalis*, két graduále, 11 ezüst kancsó, egy ezüst csésze és ezüst sőtartó, egy ezüst kanál, két szőnyeg és két nagy tál. A legkegyesebb király hozzáadta még az egyház és a testvérek szükségleteire a veszprémi vásár vámját, vagyis az őt megillető részt a vasedényekből és ekevasakból, vödrökből és minden vasáruból.”

A felsorolásban említett 12 öltözet és 6 miseruha (kazula) arra utal, hogy Tihanyba 12 szerzetes érkezett, és a fele pappá szentelt szerzetes volt. Szentgyörgyi szerint ez is bizonyítja, hogy a szerzetesek bizonyosan a burgundiai Cluny monostorából érkeztek, mert a hagyomány szerint Clunyt és a későbbi cluny-i reform monostorait is 12 szerzetes alapította, és a szerzetesek között pedig nagy számban voltak felszentelt papok.⁴⁵⁶

2. 2. A tihanyi apátság történetének első korszaka

A tihanyi apátság további sorsa, története a Pannonhalmi Rendi Levéltárban, illetve más levéltárakban található oklevelek alapján jól rekonstruálható. Erdélyi László így ír a tihanyi oklevelekről: *„Más magyarországi monostorokhoz képest Tihany elég gazdag forrásokban, értékre pedig, főleg nyelv-, társadalom-, és gazdaságtörténet szempontjából, a tihanyi oklevelek és jegyzékek ritkaságszámba mennek, a melyek méltán keltenek figyelmet s megérdemlik a gondot, a melyet kiaknázásukra fordítunk.”*⁴⁵⁷

A 11-12. századból összesen csak három eredeti oklevél maradt ránk, az első a már említett Tihanyi Alapítólevél. Az apátság történetében a második eredeti oklevél 1089-1090 körül keletkezett. Ez a királyi pecséttel ellátott oklevél tanúsítja, hogy I.

⁴⁵⁶ Szentgyörgyi Rudolf: A tihanyi apátság alapítólevelének hátlapja mint nyelvi emlék. Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaságban (Budapest, 2006.).
[online] <<http://mnytud.arts.unideb.hu/nevtan/informaciok/mnyt/szr.pdf>> [2013-12-28]

András fia, Dávid herceg, Szent László király beleegyezésével gazdagon megajándékozta Szent Ányos apátságát. Bodrogvárnál, Aranyos helyen (*in aureo loco*) öt szolgaházat, három eke földet, öt halászhelyet és a dunai varsákban, vasárnaponként fogott halakat adományozta a tihanyi monostornak.⁴⁵⁸

1211-ben II. András király Oros (Uros) tihanyi, majd pannonhalmi apát kérésére az apátság birtokait, szolgálait összeíratta és megerősítette a tihanyi alapítólevélben leírt birtokokat.⁴⁵⁹ Az oklevél fogalmazványa is fennmaradt. Az összeírásból képet kapunk a monostor gazdasági gyarapodásáról. A nagy összeírólevélben, azon kívül, amit I. András és Dávid herceg adományoztak az apátságnak, felsorolnak további már meglévő birtokokat is, melyek nagy része szintén ajándékozás útján jutott az apátság birtokába. A tihanyi apátságnak 1211-ben már öt püspökség területén feküdtek birtokai.⁴⁶⁰ A birtokok száma a duplájára nőtt, az alapításkori 140 háznép az összeírás idejére pedig több mint négyszeresére, körülbelül 590 házra gyarapodott.⁴⁶¹ Az összeírás, akár csak az Alapítólevél, a birtokok között megemlíti a tihanyi révet. Az Alapítólevél a révet helytelenül még a Fuk (mai nevén Sió) patakkaal együtt említi, és abban az értelemben, mintha a rév annak torkolatánál lenne. Az összeírás már pontosabban fogalmaz és egyértelműen a mai tihanyi rév helyét írja le, amit az 1267. évi pápai bulla birtokleírása is megerősít.⁴⁶² Az összeírás említi először, hogy az Oroszkőnek nevezett helyen – melyet az Alapítólevélben Petra néven említenek – állt a sziklába vájt barátlakások kápolnája, a Szent Miklós egyház. Az oroszkői szerzetesek akkor már a tihanyi apátsághoz tartoztak, perjelei a tihanyi konventnek is tagjai voltak.⁴⁶³ Az összeírólevél szintén fontos nyelvemlékünk, mert benne név és foglalkozás szerint sorolták fel az apátság birtokain szolgálókat, így általa 2000 magyar személynév is fennmaradt.⁴⁶⁴ Az összeírás tesz említést először arról is, hogy a templomban nyugszik az alapító.⁴⁶⁵

⁴⁵⁷ Erdélyi L. I. m. p. 471.

⁴⁵⁸ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 3. sz.

⁴⁵⁹ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 8. sz.

⁴⁶⁰ Erdélyi L. I. m. p. 101.

⁴⁶¹ Erdélyi L. I. m. p. 20.

⁴⁶² Erdélyi L. I. m. p. 127-128.

⁴⁶³ Erdélyi L. I. m. p. 133-134.

⁴⁶⁴ Mihályi Ernő, Vigyázó János: Tihany részletes kalauza. Budapest, Turistaság és Alpinizmus, 1926. p. 22.

⁴⁶⁵ Erdélyi L. I. m. p. 15.

Valószínűleg az apátság a 11-12. században anyagilag is szépen gyarapodott, legalábbis erre lehet következtetni egy 1233 második felében készült oklevélből. II. András az oklevélben megerősítette, hogy a monostornak évente ezer zuan sót biztosít, ugyanis a Szentföldre vezetett keresztes hadjáratának költségeire, a tihanyi apátságból magához vett egy drágakövekkel kirakott arany kelyhet.⁴⁶⁶ II. András az arany kelyhet 1217-ben vette magához, és ezért 1222-ben adományozta az ezer zuan só jogát, de az erről készült oklevelek elvesztek.⁴⁶⁷

A 13. század közepén a tatárjárás ellenére az apátság anyagilag meglehetősen erős maradt, a tatárok a monostorban nem tettek kárt.⁴⁶⁸ Sőt egy oklevél arról tanúskodik, hogy az apátság közvetlenül a tatárjárás után nagy értékű birtokot vásárolt. 1243-ban a veszprémi káptalan bizonyítja, hogy a tihanyi apátság Arácson, 57 hold földet, 9 szőlőt, erdőt és 3 szőlőművest vásárolt meg, 17 márkáért.⁴⁶⁹

A középkorban a tihanyi apátság is működtetett hiteleshelyet. Az első ismert oklevelet, mely tartalmi átírásban maradt ránk, a tihanyi konvent 1228-ban a lébényi apát birtokügyében bocsátotta ki.⁴⁷⁰ Azonban az első, minden kétséget kizáró hiteleshelyi jellegű kiadvány, eredeti leírásban és teljes szövegében, csak 1244-ből maradt az utókorra. Az oklevél azt bizonyítja, hogy a budai káptalan ispánjának özvegye Pécselyen malomhelyet adott el a veszprémi káptalan kamarásának. Eredetije a veszprémi káptalan hiteleshelyi levéltárában található.⁴⁷¹

A hiteleshely működésére 1340-ig vannak adatok. 1351-ben I. (Nagy) Lajos király a kisebb, hiteleshelyi tevékenységet folytató konventek megszüntetését elrendelte, és a tihanyi konvent ezután csak saját földesúri ügyeiben adhatott ki függőpecsétetes okiratokat.⁴⁷²

1267-ben kiadott bullájában IV. Kelemen pápa a tihanyi apátságot Szent Péter oltalma alá helyezte, valamint felsorolt javainak, királyi- és pápai kiváltságainak birtokában is megerősítette. A pápa megtiltotta, hogy a monostor irtásföldjeiből és

⁴⁶⁶ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 12. sz.

⁴⁶⁷ Erdélyi L. I. m. p. 20.

⁴⁶⁸ Erdélyi L. I. m. p. 23.

⁴⁶⁹ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 13. sz.

⁴⁷⁰ Solymosi László: A bencés konventek hiteleshelyi oklevéladásának kezdetei. In: Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, 1996. p. 484.

⁴⁷¹ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 15. sz.

⁴⁷² Erdélyi L. I. m. p. 443.

állataiból bárki tizedet szedjen, és hozzájárult, hogy a világiak kezébe került tizedeket visszaszerezzék. Egyúttal korlátozta a fogadalmasok távozását a monostorból, és engedélyezte, hogy a bűnösökön kívül a monostorban bárkit eltemethessenek.⁴⁷³ A Tihany szigetén álló Apáti falut, mely az apátság alapításakor keletkezett, és a későbbi Újlak falut, mely a tihanyi révtől nem messze állt, valamint a tatárjárás után épült tihanyi várat is IV. Kelemen pápa bullájában említik először.⁴⁷⁴

IV. Béla a tatárjárás után a várak számának gyarapítását szorgalmazta, és ezért Tihanyban a templom és a monostor körül is megkezdtek a vár építését. A tihanyi vár később nagy szerepet játszott az apátság életében és hanyatlásában is. Területe meglehetősen kicsi volt, alig 650 négyszögöl.⁴⁷⁵ A vár az Árpád-kor végéig a monostor tulajdonában volt, 1301 után királyi-fennhatóság alá tartozott, és több alkalommal is magánkézbe került.

Erdélyi még nem említi, de egy időközben előkerült oklevél szerint, 1272. augusztus 3-án X. Gergely pápa arra utasította a veszprémi püspököt, hogy mivel a tihanyi apátság belsőleg leromlott, elpusztult, és képtelen megújulni, hívjon segítségül ciszterci szerzeteseket. Egy 1274. november 23-án kelt irat szerint valóban P. ciszterci apát állt Tihany élén.⁴⁷⁶

1276. július 20-án, a tihanyi apátság, Apáti nevű faluja, IV. László kiskorúsága alatt megkapta a király kancelláriájától a megyei bírák és királyi adószedők hatósága alól való mentességet. Az oklevél hitelesített 1701. évi másolatban a pannonhalmi rendi levéltárban megtalálható.⁴⁷⁷ A királyi kancellária ebben az oklevélben úgy jellemezte az apátságot, hogy „a melyben a Szent Benedek-rend szerzetesei az istendicséret zengedezését szüntelenül éneklik”.⁴⁷⁸ Ennek ellenére, 1276. szeptember 3-án az esztergomi Benedek érsek a veszprémi egyház megsegítésére, „a szerzetes egyház világivá változtatásának ürügye alatt”, azzal az indoklással, hogy az elszegényedett tihanyi egyházban az „istentisztelet majd egészen megszűnt”, a

⁴⁷³ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 21. sz.

⁴⁷⁴ Erdélyi L. I. m. p. 136-137.

⁴⁷⁵ Mihályi Ernő, Vigyázó János: Tihany részletes kalauza. Budapest, Turistaság és Alpinizmus, 1926. p. 22.

⁴⁷⁶ Kiss Gergely: A királyi alapítású bencés apátságok és az esztergomi érsek joghatósága az Árpád-korban. In: Egyháztörténeti szemle. 2004/1. p. 53-72.

⁴⁷⁷ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 34. sz.

⁴⁷⁸ Erdélyi L. I. m. p. 28.

monostort Péter veszprémi püspöknek adományozta. Az elszegényedést a sorozatos rablásoknak és erőszakos cselekményeknek tulajdonították, melyek a korban napirenden voltak.⁴⁷⁹

A 14-15. században az apátok igyekeztek régi befolyásukat, tekintélyüket, és nem utolsó sorban jövedelmeiket visszaszerezni. 1382-ben I. Lajos, György tihanyi apát (1382-1399) kérésére érvénytelennek nyilvánította az apátság birtokainak és jogainak a múltban történt minden hűbéresítését, eladását, elzálogosítását és bárminő elidegenítését.⁴⁸⁰

1387-ben Zsigmond király Tihany várát örökös joggal és az egykori apátsági birtokokkal elajándékozta Somos Péter fia Jánosnak, ő pedig 1389. január 29-én elzálogosította 2500 arany forintért. Ezzel az apátság idegen földesúr tulajdonába és idegen várórság hatalmába került.⁴⁸¹ György apát ez ellen pert indított és meg is nyerte a pereket, így visszaszerezte a tihanyi apátság elidegenített birtokait, köztük a várat is. 1392-ben kelt oklevél tanúsítja, hogy a tihanyi apátság visszanyerte Tihany várát, Apátit, Kövesdet, Örményest, Udvarit, Dörgicsét, Pécselyt, Aszófót, Füredet és Kéket. Az eredeti oklevél eredetije nincs meg, de két átirata is megtalálható a Pannonhalmi Rendi Levéltárban.⁴⁸²

1393-ban Mária királynő is megismételte apja, I. Lajos király 1382-ben kelt oklevelében foglaltakat és érvénytelenítette a múltban tett elidegenítéseket.⁴⁸³

A pápa is nagyra becsülte György apát jogi tudását, és több megbízást is adott neki, bár az apát a perekkel kapcsolatban tíz hamis oklevelet is készíttetett.⁴⁸⁴

Demeter apát 1410-től állt az apátság élén, a konstanzi zsinaton is részt vett, és valószínűleg neki köszönhető, hogy 1417-ben Konstanzban Zsigmond király két jogot is biztosított az apátság részére.⁴⁸⁵ Az elsőben 1417. március 18-án Zsigmond király a tihanyi félszigeten található Apátiban minden vasárnapra hetivásárt, az országos vásárok közül Pünkösöd ünnepeire, Szűz Mária mennybemenetele napjára, a

⁴⁷⁹ Horváth Bálint: A tihanyi apátság alapítása s története korunkig. In: Adatok Zalamegye történetéhez. Szerk. Bátorfi Lajos. I. Nagy-Kanizsa, 1876. p. 340.

⁴⁸⁰ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 76. sz.

⁴⁸¹ Erdélyi L. I. m. p. 44.

⁴⁸² Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 84, 86. sz.

⁴⁸³ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 114. sz.

⁴⁸⁴ Mihályi Ernő, Vigyázó János: Tihany részletes kalauza. Budapest, Turistaság és Alpinizmus, 1926. p. 22.

királyi városokhoz hasonlóan vásári jogot kapott.⁴⁸⁶ A másodikban 1417. április 4-én a gonosztevők ellen az apátságnak pallos-, akasztófa-, és börtönállítási-jogot adott. Így azokat az apátság területén elfoghatták, megkínozhatták, elítélhették és kivégezhették.⁴⁸⁷

A 15. században a legtöbb apátság élén, így Tihanyban is világi kormányzó, azaz commendator állt. Tihanyban a commenda-rendszer korszaka 1480-ban,⁴⁸⁸ Mátyás király uralkodása alatt kezdődött el.

1498-ban II. Ulászló törvényt hozott, mely szerint a szerzetesrendi javakat birtoklóknak a rendbe kell tartozniuk, és ha nem, vagy beállnak a szerzetesrendbe, vagy a javakat vissza kell adni a rendnek.⁴⁸⁹ Ennek ellenére, II. Ulászló 1503-ban mégis egy valószínűleg ferences szerzetesnek, Szegedi Tamás fráternek adományozta a Szent Ányos apátságot. Azzal a megkötéssel, hogy az apátságban a jövedelmekhez képest elegendő bencés szerzetest tartson, és az istentiszteleteket sem hanyagolhatja el.⁴⁹⁰

Tolnai Máté pannonhalmi főapát által elrendelt felmérés elvégzése végett a rendi vizitátorok 1508. április 8-án érkeztek Tihanyba. Szegedi Tamás commendatort nem találták az apátságban, rajta kívül három szerzetes pap és egy laikus testvér lakta a monostort. A vizitátorok a monostort belülről szépen felújítva találták, de kifogásolták, hogy a szerzetesek a commendatortól évi fizetést kaptak, amit a vizitátorok letiltottak.⁴⁹¹

A commendator, Tamás fráter halála után a környékbeli világiak elfoglalták a monostort és jövedelmeit, és az apostoli szék nevezett ki apátot. Máté főapát hiába igyekezett, hogy visszaszerezze a monostort a rend számára.⁴⁹² 1515-ben a kegyúr Perényi Imre nádor lett,⁴⁹³ de 1516-ban II. Ulászló király, mivel „rosszul tájékoztatták” Perényi Imrétől visszavonta a pécsváradi, szekszárdi, bátai és tihanyi

⁴⁸⁵ Erdélyi L. I. m. p. 56. p.

⁴⁸⁶ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 89. sz.

⁴⁸⁷ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 115. sz.

⁴⁸⁸ Erdélyi L. I. m. p. 63-64.

⁴⁸⁹1000 év törvényei. [online]<<http://www.1000ev.hu/>> [2013-12-28]

⁴⁹⁰ Erdélyi L. I. m. p. 66.

⁴⁹¹ Érszegi Géza: Hétköznapiak a középkorvégi magyarországi bencés monostorokban. In: Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I. Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma, 1996. p. 561-566.

⁴⁹² Erdélyi L. I. m. p. 70.

apátság betöltésére való jogot és megerősítette a szabad apátválasztás jogát. Beleegyezett, hogy a kánonilag megválasztott apátot tekintsék megerősítettnek, mert nem akarta, hogy bárki commendában birtokolja az apátságokat.⁴⁹⁴

2. 2. 1. A várrá lett monostor

Ferdinánd király parancsára Devecseri Csóron András először 1527-ben, két hétre foglalta el a tihanyi várat. A kettős királyválasztás után, Tandalló János tihanyi apát, a pártoskodásban Zápolyai (Szapolyai) János király pártjára állt. Ferdinánd ezért 1529 őszén „hűtlenség címén” a tihanyi apátságot megürültnek nyilvánította és előbb Barki Bálintnak, majd az elpusztult veszprémi püspökségnek adományozta. 1531-ben, Tandalló János halála után, János király is nevezett ki apátot.⁴⁹⁵

1534-ben Ferdinánd emberei ismét elfoglalták a várat, így az apátság 75 évre világiak kezébe került. 1539. december elsejéig tihanyi apát sem volt, utána pedig Csóron András kiskorú fia, János töltötte be a tiszteket.⁴⁹⁶ 1534-től a 18. század elejéig a tihanyi apát nem lakott a monostorban, az apátságnak csak címzetes apátjai voltak, és a szerzetesek is elhagyták a monostort. A várat 1554 és 1558 között megerősítették és a monostort is átalakították a katonák számára. A kapitány Takaró Mihály lett, aki egyúttal az apátság gazdasági ügyeit is intézte.⁴⁹⁷ Az apátságot 1609-ig várkapitányok igazgatták és jövedelmeit hadi célokra fordították.⁴⁹⁸

Tihany várát a török elfoglalni soha nem tudta, pedig a katonák élete sanyarú lehetett. Pisky István várkapitány Regestrumából ismert, hogy a várat védőknek nemcsak az ellenséggel kellett hadakozni. Örökös harcban álltak az osztrákokkal a zsoldért, az újoncokért, a vár javításához szükséges anyagi javakért stb. 1589. október 6-án, a 43 fős tihanyi őrség panaszos levelet írt a győri főkapitánynak, hogy már kifáradtak a sok őrizetben, éheznek, zsoldot nem kapnak és a 43 emberből egy

⁴⁹³ Mihályi Ernő, Vigyázó János: Tihany részletes kalauza. Budapest, Turistaság és Alpinizmus, 1926. p. 23.

⁴⁹⁴ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 146. sz.

⁴⁹⁵ Erdélyi L. I. m. p. 73-74.

⁴⁹⁶ Erdélyi L. I. m. p. 145.

⁴⁹⁷ Erdélyi L. I. m. p. 148.

⁴⁹⁸ Erdélyi L. I. m. p. 76.

káplár, kilenc emberrel már eltávozott. Kérték a főkapitányt, hívjon magához néhányat közülük, hogy panaszukat elmondhassák.⁴⁹⁹

1609-ben II. Mátyás a tihanyi apátság javadalmának helyreállítása érdekében az apátságot és javait Herovics Mátyás csanádi püspöknek adományozta, azzal a kikötéssel, hogy köteles elvégezni az istentiszteletet és más egyházi tevékenységeket is.⁵⁰⁰ A tihanyi várkapitány azonban az apátság javait nem akarta az apátnak átengedni. 1610-ben II. Mátyás király a tihanyi apát panaszára, hogy a tihanyi kapitány nem engedi elfoglalnia az apátsága javait, utasította a kapitányt, hogy haladéktalanul adja át azokat és egyezzen meg vele.⁵⁰¹ A pozsonyi országgyűlésen azonban még 1625-ben is felvetették, hogy a várkapitány a tihanyi apátnak nem engedi meg, hogy helyét elfoglalja.⁵⁰²

Bár 1609-től az apátság újra javadalmas lett, a javadalmas apátok főként az apátság javainak visszaszerzéséért pereskedtek. A javadalmas apátok sem laktak Tihanyban, és a kötelezettségek ellenére, az istentiszteletek is szüneteltek. 1609-től 1647-ig ugyanis a templomban ágyú- és lőporraktár volt, és az épületet csak 1656 és 1660 között állították helyre.⁵⁰³

A 18. század elején a végvárat megszüntették, és 1702-ben Tihany várát is felrobbantották és lerombolták.⁵⁰⁴

2. 3. A második korszak. Tihany elveszíti függetlenségét

Az 1687-ben megtartott pozsonyi országgyűlés a töröktől felszabadított birtokokat vissza akarta juttatni jogos tulajdonosaiknak. Azonban a birtokokat tulajdonosaik csak akkor kaphatták vissza, ha egyrészt birtoklevéllel igazolni tudták a tulajdonjogot, másrészt a felszabadítás fejében kért megváltási összeget befizették a magyar kincstárnak, illetve 1688-tól a Neoquistica Commissio, azaz Újszerzeményi

⁴⁹⁹ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 197. sz.

⁵⁰⁰ Erdélyi L. I. m. p. 79.

⁵⁰¹ Erdélyi L. I. m. Oklevéltár 206. sz.

⁵⁰² Mihályi Ernő, Vigyázó János: Tihany részletes kalauza. Budapest, Turistaság és Alpinizmus, 1926. p. 23.

⁵⁰³ Erdélyi L. I. m. p. 437-438.

⁵⁰⁴ Sörös Pongrác: A tihanyi apátság története. Második korszak. Tihany mint fiókapátság önállósága 1701-től napjainkig. (A Pannonhalmi Szent Benedek Rend története, XI.) Bp. 1911. (Továbbiakban: Sörös P.) p. 273.

Bizottságnak.⁵⁰⁵ Az elszegényedett pannonhalmi főapátság a tihanyi vár után kért fegyverváltást megfizetni nem tudta, így 1701. augusztus 14-én az osztrák altenburgi bencés apát kapta meg I. Lipóttól Tihanyt.⁵⁰⁶ A király egyesítette a tihanyi apátságot az altenburgi monostorral, így Tihany az altenburgi apátság fiókapátsága lett. A király kikötötte, hogy az altenburgi apátok Tihanyba külön apátokat fognak kinevezni és azokat a királynak bemutatják. Az apátok pedig az istentiszteletek megtartásáról, a lelkipásztorok és tanítók tisztességes ellátásáról gondoskodni fognak.⁵⁰⁷

Az altenburgi főapát azonban csak 1702 végén, 1703 elején nevezett ki tihanyi apátot. Reyser apát igyekezett az apáti tisztséget jól betölteni, de nem ismerte sem a magyar nyelvet, sem az ország szokásait és törvényeit. Az apát 1704-ig nem tudta még azt sem, hogy az apátság védőszentje, Szent Ányos ki volt. Komoly nehézségei voltak a Rákóczi szabadságharc idején is, amikor a monostort a kálvinista katonák elfoglalták, szerzeteseit bántalmazták és őt magát pedig elűzték.⁵⁰⁸

Pannonhalma, megerősödése után a tihanyi apátságot vissza akarta váltani, így 1716-ban, Reyser apát halála után az altenburgiak úgy gondolták, hogy a nagy távolság és a nyelvi nehézségek miatt inkább megválnak Tihanytól. Az altenburgi apát 1716. június 6-án a győri káptalan előtt jelentette ki, hogy Tihannal kapcsolatos minden jogukat 20 000 rajnai forintért a pannonhalmi főapátra és konventjére átruházzák. Azonban Turnay Ányos, az apátság korábbi szerzetese az apátság eladása ellen óvást emelt. Az altenburgi és a pannonhalmi apátokat *simoniával* – az egyházi és lelki javak áruba bocsátásával, üzérkedéssel, és a javak elnyerésével kapcsolatban hamis magatartással – vádolta. Kifogásolta, hogy az adásvétel királyi hozzájárulás és primási beleegyezés nélkül történt, és tiltakozott az apátságból való elbocsátása ellen is.⁵⁰⁹ A súlyos vádak miatt az apátságot a pozsonyi magyar kamara, az igazság kiderítéséig a kincstár részére lefoglalta és csak hosszú pereskedés után, 1718. augusztus 8-án rendelte el a tihanyi apátsági javak átadását a pannonhalmi

⁵⁰⁵ Haris Andrea – László Csaba: „Balaton felett Tihany nevű helyen” apátság alapított. Amit a középkori apátságról tudunk. In: Tichon super Balatin 1055. Szerkesztette: Korzenszky Richárd. Tihany, Tihanyi Bencés Apátság, 2005. p. 38.

⁵⁰⁶ Sörös P. I. m. p. 5-6.

⁵⁰⁷ Sörös P. I. m. Oklevéltár 2. sz.

⁵⁰⁸ Sörös P.: I.m. p. 36-37.

főapát részére.⁵¹⁰ III. Károly király azonban csak 1719. október 12-én járult hozzá Göncz Celesztin pannonhalmi főapát és Much Placid altenburgi apát között megkötött szerződéshez.⁵¹¹

Tihany Altenburg után Pannonhalma fiókapátsága lett. Grassó Villebald, aki 1719 és 1740 között volt Tihany apátja, az apátságot teljesen kifosztott, romos állapotban találta és szinte azonnal nekilátott az átépítéseknek. Először az új templomot építtette fel, a templom 1735-re készült el, de tetőzete 1736-ban leégett. A mai barokk stílusú templom építését már utóda, Lécs Ágoston, majd 1760-tól Vajda Sámuel apát fejezte be.⁵¹²

1787. január 11-én Tihanyban is megszüntették a szerzetesi életet,⁵¹³ a rend visszaállítását Vajda Sámuel már nem érthette meg.

3. AZ APÁTSÁG KÖNYVTÁRÁNAK TÖRTÉNETE

Bencés apátság könyv és könyvtár nélkül nem létezhetett. A tihanyi bencés apátság azonban a kisebb monostorok közé tartozott, és könyvtára is valószínűleg csak a legszükségesebb könyvekkel rendelkezett. Könyvei között valószínűleg szerkönyvek, a bencés Regula előírásai szerinti közös és egyéni olvasmányok, beleértve a Regulát is, és iskolai oktatást szolgáló művek voltak.

Tihanyban rögtön az alapítás után megindult a novíciusok nevelése, és az apátság történetében ez a belső iskola folyamatosan működött. Egy 1307-ben keletkezett oklevél tanúskodik először az iskoláról, mely szerint a monostorban már világiakat is alkalmaztak, mint például Karácson mestert, aki a monostor tanítója és egyben a konvent főjegyzője volt.⁵¹⁴ Az altenburgiak idejében is volt belső iskola, a magyarul és németül is tudó szerzetesek kinevelésére. A novíciusok mestere Turnay Ányos volt, de az altenburgi időszak iskolájának könyveiről semmit nem tudunk, és azt sem, hogy a szerzetesi fogadalomtétel után volt-e további képzés.⁵¹⁵ 1703. május 21-én, Reyser apát utasítására, az apátság bekapcsolódott az elemi oktatásba is,

⁵⁰⁹ Sörös P. I. m. p. 10-11.

⁵¹⁰ Sörös P. I. m.. Oklevéltár 33. sz.

⁵¹¹ Sörös P. I. m. Oklevéltár 42. sz.

⁵¹² Sörös P. I. m. p. 139.

⁵¹³ Sörös P. I. m. p. 63.

⁵¹⁴ Erdélyi L.: I. m. p. 32.

iskolát építtetett és fizette a tanítókat. A belső iskola működése Pannonhalmához csatolás után is folytatódott. 1747-től 1783-ig Tihanyban kisebb megszakításokkal rendi iskola is működött, ahol az iskola három szakában a növendékek egyetemes bölcséleti tanulmányokat folytattak.⁵¹⁶ 1718-19-től a gazdasági számadások már említik az elemi iskola tanítóinak járandóságát is.⁵¹⁷ Az apátság feloszlatási iratai között is található két feljegyzés Vajda Sámuel aláírásával, ami bizonyítja, hogy az apátság Tihanyban, 1786-ban és 1787-ben is működtetett iskolát. Vadászy Sándor iskolamester és orgonista fizetése 1787-ben a természetbeni juttatásokon kívül 20 forint volt, és ezen felül minden nap kapott még egy „itze” bort is.⁵¹⁸

3. 1. A középkori könyvtár

A tihanyi apátság első könyvei a tihanyi alapítólevél hátoldalára írt feljegyzés szerint, *két misekönyv, egy nocturnalis*, (az éjszakai zsolozsmázáshoz használt énekeskönyv) és *két graduale*, (a kórus miséken használt énekeskönyve) volt. Ezek a könyvek az egyházi felszereléshez tartoztak, és valószínűleg az alapító adományozta az apátság számára, mert az egyháznak adományozott kincsek között sorolták fel őket. Mivel a kor szokása szerint a szerzetesek is mindig hoztak magukkal könyveket az anyakolostorból, az alapító által ajándékozott könyvek mellett, a monostor kezdeti könyvtárát ezek a művek alkothatták.

Az apátság középkori könyveiről – eltekintve az alapítólevél hátoldalán felsorolt öt darab hártakódextól – semmit nem tudunk, mint ahogy a könyvtáráról sem. A középkor folyamán Tihanyban könyvjegyzék nem készült, illetve nem maradt fenn, így sem a könyvek számáról, sem összetételéről nincsenek adataink. A tihanyi apátság középkori könyvtárának rekonstrukciójánál csak más bencés monostorok könyvjegyzékeire, és a bencések könyvkultúrájára támaszkodhatunk. Az ismert 11 századi, királyi alapítású bencés monostorok könyvjegyzékei, a bakonybéli, a pannonhalmi és a pécsváradi, hasonló összeállítású könyvállományt mutatnak, és ebből feltételezhetjük, hogy a század végén Tihanyban is hasonló tartalmú

⁵¹⁵ Sörös P.: I. m. p. 698.

⁵¹⁶ Sörös P. I. m.. p. 683.

⁵¹⁷ Sörös P.: I. m. p. 162.

⁵¹⁸ Magyar Országos Levéltár C 103, Helytartótanácsi levéltár, Helytartótanácsi Számvevőség, Alapítványi ügyosztály: Inventarien, 17. doboz.

könyvállomány létezhetett, a Regula szabályainak megfelelően liturgikus, prédikációs és olvasmányos könyvekkel.

A könyvek gyarapítására Tihanyban is másoltak könyveket, azonban azt nem tudjuk, hogy ez a tevékenység mikor kezdődött el. Mivel a kolostor megalapítása után Szent László (1077-1095) koráig még folyt a lakosság térítése és a missziós munkában a tihanyi szerzetesek is részt vettek,⁵¹⁹ valószínűleg a tihanyi apátság szerzetesei csak a térítések befejezése után fogtak hozzá a könyvek másolásához. Bánhegyi B. Miksa tanulmányában említést tesz arról, hogy a 14. és 15. század között Tihanyból is maradtak fenn olyan töredékek, amelyek a kódexmásoló tevékenységet igazolják.⁵²⁰

Az 1211-es nagy összeírásban sajnos nem találunk említést a templom és a monostor kegytárgyairól, könyveiről, könyvtáráról, berendezéseiről. Az összeírólevél utolsó sora viszont kijelölte az oklevél őrzésének helyét a custodia-ban,⁵²¹ ahol az apátság kincseit, köztük valószínűleg a könyveket is tartották. A custodia őrei – Tihanyban is – a custosok voltak. Azonban a custos nemcsak az apátság könyveinek, kincseinek, ruháinak és levéltárának volt az őre, hanem gyakran jövedelmeinek kezelője, intézője és a jogi ügyek képviselője is.⁵²²

Tihanyban több custost név szerint is ismerünk, mert a tihanyi konvent tagjai között feljegyezték őket:⁵²³

Herricus custos (1279)

Paulus custos noster (1289)

Gregorius custos (1307)

frater Fridericus custos (1312)

frater Michael custos (1337)

⁵¹⁹ Erdélyi L. I. m. p. 445.

⁵²⁰ Bánhegyi B. Miksa: Magyar bencés könyvtárak a középkorban. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 75-79.

⁵²¹ Erdélyi L. I. m. p. 444.

⁵²² Erdélyi L. I. m. p. 442.

⁵²³ Erdélyi L. I. m. p. 441.

1480-ban, Tihanyban is megjelent a commendarendszer, és mivel a commendator irányítása alatt álló magyarországi monostorokban a könyvek gyarapítása gyakorlatilag megszűnt,⁵²⁴ valószínűleg ez történt Tihanyban is.

1508-ban Gergely zalavári és Miklós bátai apát tapasztalataikat Tihany monostorában is jegyzőkönyvbe vették, de leltárt nem vettek fel, és a jegyzőkönyvben a monostor könyveiről sem tesznek említést. Így sajnos továbbra sem ismerjük a könyvanyag összetételét.

A középkori könyvanyag valószínűleg a mohácsi vészt követő kettős királyválasztás, a pártviszály, és a tihanyi vár elfoglalása alatt és után pusztult el. Miután a szerzetesek elhagyták a várrá lett monostort, nagy valószínűséggel inkább a monostor létét bizonyító okleveleket mentették, a nehéz könyvek helyett. A szerzeteseknek, ha sikerült is a könyvek egy részét elmenekíteniük, azok a török időkben bizonyára elpusztultak, mert az apátság középkorban használt könyveiből egyetlen példány sem maradt fenn. Az apátság könyveiből csak Pisky István, tihanyi várkapitány Regestruma őrizte meg két kódexlapot. A számadáskönyvet, melyet egy 15. századi, hangjegyekkel ellátott misekönyv hártyalapjaiba kötöttek, 1585. március 27-én kezdték meg, és a számadáskönyvbe magyarul jegyezték be a tihanyi vár kiadásait és bevételeit. A Regestrum ma a Pannonhalmi Rendi Levéltárban található.⁵²⁵

3. 2. Az újkori könyvtár

Az altenburgi időszak könyveiről, könyvtáráról (1701-1716) semmit nem tudunk. Valószínűleg az altenburgiaknak voltak könyveik, de az apátságból való kiköltözéskor feltehetően mind magukkal vitték.⁵²⁶ Arról sincs adatunk, hogy a pannonhalmi főapátságához való csatolás után a könyvtár mekkora készlettel rendelkezett. Létét is csak abból feltételezhetjük, hogy a Szent Benedek Reguláját követő bencés monostorok élete elképzelhetetlen lett volna könyv nélkül. A

⁵²⁴ Hervay F. Levente: A bencések és apátságaik története a középkori Magyarországon. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 461-547.

⁵²⁵ Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. III. Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma, 1996. p. 257.

⁵²⁶ Sörös P. I. m. p. 678.

pannonhalmi főapátság ezért valószínűleg adományozott könyveket a tihanyi apátság számára.

Grasso Villebald apátról nincs feljegyzés, hogy a könyvtárat gyarapította volna. Lécs Ágoston apátról tudjuk először, hogy vásárolt könyveket, erről az apát 1740 utáni számadáskönyveiből szerezhetünk információt, melyek szerint:⁵²⁷

1742-ben, legelsőként egy nagyszombati kalendáriumot vásárolt meg

1749. december 1-én egy győri könyvkötőnek 40 forintot fizetett ki

1751 folyamán a győri könyvkötő 7 forintot kapott

1753-ben Istvánffy Miklós történelmi műve, egy régi és egy új Biblia került a könyvek közé

1754-ben Calmet Ágoston művét, majd ugyan abban az évben Alexander Natalis összes művét, Szent Pál leveleit, négy kánoni könyvet, összesen 30 kötetet vásárolt Rigó Ádám magyaróvári piarista közvetítésével egy könyvkereskedőtől, 69 forint 30 krajcárért.

Vajda apát könyvvásárlásairól is számadáskönyvei tudósítanak. Az apát többek között a következő tételeket fizette ki:⁵²⁸

1760-ban könyvekre 86 forint 55 dénárt, majd további szerzeményekre 9 forint 60 dénárt

1761-ben könyvekre 26 forint 71 dénárt

1772-ben a fehérvári könyvkötőnek 15 forintot

1776-ban Szent Hilár munkái és más művekért összesen 24 forint 24 krajcárt

1777-ben misekönyvet, és Voltaire és Rousseau életrajzát vásárolta meg

1778-ban Benkő József Transylvania című műve két kötetéért 4 forintot, Szilágyi István pécsi kanonok művének első kötetéért 2 forint 30 krajcárt, Cornides Dániel, Regum Hungariae ... című művéért 1 forint 30 krajcárt, Pray, Gánóczy ellen írt értekezéséért 1 forintot, Specimen, Hierarchiae Hungaricae című művéért 2 forint 30 krajcárt, Almanach von Ungarn-ért 2 forintot, Du Halde műveiért 28 forintot,

1779-ben könyvkötésért 24 forint 14 krajcárt, a szentgotthárdi apátság történetéért, Szent Ágoston műveiért, Katona István és Wagner Károly könyveiért, Windisch Antal munkáiért, összesen 50 forint 24 krajcárt,

⁵²⁷ Sörös P. I. m. p. 678.

1780-ban könyvekért 10 forint 21 krajcárt, könyvkötőnek 36 forint 18 krajcárt, két zsidó könyvért 5 forintot, könyvtartozásra 9 forintot,

1781-ben Katona és Szilágyi újabb köteteiért, és más könyvekért a veszprémi könyvkötőnek 26 forint 50 krajcárt,

1785-1786-ban szintén nagy összeget fordított könyvkötésre, de a könyvbeszerzésből cím szerint csak az Egyházmegyei névtár és Szent Benedek Regulája ismert.

Az apátsági számadáskönyvekben a belső és a rendi iskola oktatásához szükséges könyvek vásárlásáról is vannak feljegyzések. Például Vajda apát megbízottjának 1780. június 27-én, 12 körmöci aranyat (51 forintot és 36 krajcárt), és szeptemberben további 90 forintot adott, hogy Bécsben matematika és fizika eszközöket vásároljon.⁵²⁹

Az apátsági számadáskönyvekből látjuk, hogy Lécs Ágoston és Vajda Sámuel apát is jelentősen gyarapította a könyvtárat. A számadáskönyvek, céljuknak megfelelően, a vásárolt könyvek számáról és összetételéről, több esetben sajnos nagyon kevés adatot közölnek és inkább csak a könyvekre fordított összegekről, adnak felvilágosítást.

A könyvek mellett az apátság tagjainak olvasmányai között 1777-től rendszeresen megjelentek az újságok is, ugyanis Vajda apát számadáskönyvében, a kiadások között egy regensburgi újság évenkénti előfizetését bizonyító feljegyzések is találhatóak. 1784. december 8-án egy másik lapra is előfizettek, és Sörös leírása szerint, „most már a Rát szerkesztésében megjelent Magyar Hírmondót is olvasták a tihanyiak.”⁵³⁰ Meg kell azonban jegyezni, hogy az 1780-ban indult, első magyar nyelvű lapot csak 1782 végéig szerkesztette Rát Mátyás. Mátyus Péter és a piarista Révai Miklós után, 1784 közepétől a lap már a josefinista eszméket valló Szacsvay Sándor szerkesztésében jelent meg.⁵³¹

A tihanyi apátságban, 1787. január 10-én készült abolitios összeírás, *Conmscriptio Bonorum Aboliti Monasterii, Abatiaequ Sancti Aniani Episcopi et Confessoris*

⁵²⁸ Sörös P. I. m. p. 679.

⁵²⁹ Sörös P. I. m. p. 685.

⁵³⁰ Sörös P. I. m. p. 682.

⁵³¹ Buzinkay Géza, Kókay György: A magyar sajtó története I. A kezdetektől a fordulat évéig. Budapest, Ráció, 2005. p. 30-33.

*de Tihan Ordinis Sancti Benedicti*⁵³² említi meg először a könyvtár helyét. Eszerint könyvtár a felső szinten, a nyugatra néző szárnyon, közvetlenül a templom falánál, az orgonakarzat ajtaja mellett volt, egy kicsi szobában.⁵³³ A 18. század könyvtárosairól és a könyvek nyilvántartásáról viszont nem tudunk semmit. A rendfelosztás idején az apátságban Vajda Sámuel apáton kívül hat szerzetes élt, de nem tudjuk, hogy a könyveket ki gondozta. A szerzetesek valószínűleg feljegyezték, hogy a könyvtárból ki, mit vitt el, de teljes könyvjegyzék feltételezhetően továbbra sem készült.

Az 1786-os, a bencés rendet is érintő felosztási rendelet kihirdetése után a Helytartótanács és a Kamara felosztási biztosai a felosztott rendek ingó- és ingatlan vagyonairól mindenhol teljes leltárt és vagyonbecslést készítettek.⁵³⁴ Ez a rendek számára gyászos esemény a könyvtáros szakma számára rendkívül fontos jelentőséggel bír, mert így a rendházak könyvanyagairól hiteles adatokkal rendelkezünk. Az apátság első könyvjegyzéke – nem számítva az Alapítólevél hátoldalán található felsorolást – csak a szomorú emlékű rendfelosztás okán készült el. Azonban sajnos az abolitios iratok között a tihanyi apátsági könyvtár könyveinek jegyzéke nem található meg.

A szerzetesek 1787 elején készítették el a saját leltárukat, melyekben a szobáikban található felszereléseken kívül, az ott használt könyveket is összeírták.⁵³⁵ A felosztási rendelet értelmében ugyanis, a szerzetesek szobáiban található tárgyak a rendtagok magántulajdonát képezték, és ezeket a tárgyakat távozásukkor magukkal vihették.⁵³⁶

⁵³² Magyar Országos Levéltár C 103, Helytartótanácsi levéltár, Helytartótanácsi Számvevőség, Alapítványi ügyosztály: Inventarien, 17. doboz.

⁵³³ Az apátság javainak összeírásából, 1787. január 10. Ford. Polán Hildebrand. In: Tihanyi Kalendárium Tihany, Tihanyi Bencés Apátság, 2001. p. 15.

⁵³⁴ Madas Edit, Monok István: Könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1800-ig. Budapest, Balassi Kiadó, 2003. p.179.

⁵³⁵ Magyar Országos Levéltár C 103, Helytartótanácsi levéltár, Helytartótanácsi Számvevőség, Alapítványi ügyosztály: Inventarien, 17. doboz.

⁵³⁶ Velladics Márta: A szerzetesrendek felszámolása II. József korában. In: Egyháztörténeti szemle. 2001/1. [online] <<http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/velladics.htm>> [2013-12-28]

Fojczik Román (*Romanus Fojczik*) pap a könyvekről, a címen és szerzón kívül sajnos szinte semmit nem közölt. 34 művet sorolt fel, de a kötetek száma a felsorolásból nem derül ki egyértelműen.⁵³⁷

Borsó Gellért (*Gerardus Borsó*) felszentelt papnál 38 mű volt. A könyvek címe és szerzője mellett közölte a kötetek számát is.⁵³⁸

Kovács Flórán (*Pater Florianus*) volt tihanyi perjel leltárában 18 mű volt, leírta a könyvek nagyságát, és ahol szükségesnek tartotta, a nyelvezetét is.⁵³⁹

Cervus Ádám (*Adamus Cervus*) volt bölcselet tanár és perjel 28 tételt jegyzett fel. Az első három könyv nagyságát és kiadási helyét is közli, de ezután már csak a szerzőt, a címet és kötetek számát.⁵⁴⁰

Csár Kolumbán (*Columbanus Csár*) volt bölcselet tanár használatában 35 mű volt, de a kötetek számát nem pontosan közölte.⁵⁴¹

Martinecz Vince (*Vincentius Martinecz*) pap összesen 81 művet írt le.⁵⁴²

Vajda Sámuel leltárában könyvek nem szerepeltek.⁵⁴³

A kötetek számát a szerzetesek nem minden esetben közölték pontosan, ezért csak a művek számát ismerjük. Az összesen 234 mű latin, német és magyar nyelvű volt, a kötetek becsült száma 420 körül lehetett.

4. A KÖNYVEK SORSA A FELOSZLATÁS UTÁN

Az apátság könyveit, a többi feloszlott rend könyveivel együtt, az Egyetemi Könyvtárba szállították. A könyvek egy részét az Egyetemi Könyvtár kiválogatta, a többit elárvereztette, és az ebből befolyt pénz is a könyvtár készletét gyarapíthatta. Az Egyetemi Könyvtár a használhatatlannak ítélt könyveket papírmalomba küldte, vagy a kereskedőknek csomagolópapírnak adta el. A kereskedők persze hamar rájöttek, hogy az olcsón vásárolt könyveket, például az imakönyveket jóval drágábban is eladhatják. Az üzletelést a Helytartótanács 1787-ben megtiltotta és elrendelte a könyvek bezúzását. A rendeletet anyagi okok miatt később

⁵³⁷ Vö. Melléklet 1-2.

⁵³⁸ Vö. Melléklet 3-4.

⁵³⁹ Vö. Melléklet 5-6.

⁵⁴⁰ Vö. Melléklet 7-8.

⁵⁴¹ Vö. Melléklet 9-10.

⁵⁴² Vö. Melléklet 11-14.

megváltoztatták, az eladást ismét engedélyezték, de előtte a könyvekből lapokat tépettek ki. Az Egyetemi Könyvtár gyűjteménye az abolitios könyvanyaggal jelentősen gyarapodott, a gyarapodást kb. 8-10 000 kötetre becsülik.⁵⁴⁴

A rend visszaállítása után a Helytartótanács az Egyetemi Könyvtár kérésére csak azoknak a köteteknek a visszaadását rendelte el, melyekben a tulajdonjelzés egyértelmű és gyorsan kikereshető volt. Azonban többkötetes mű esetében kikötötte, ha a visszaszolgáltatás a mű megcsonkulását jelentené, abban az esetben a teljes mű a könyvtár tulajdonában marad. Az elárverezett könyvekre pedig „anyagi megegyezést” ajánlott fel.⁵⁴⁵

Az Egyetemi Könyvtár Levéltárában, az Iktatott iratok között található, 1802. november 3-án kelt kimutatás szerint, a könyvtár a visszaszolgáltatott könyvek jegyzékeit 1803. február 27-re állította össze. Az árverésekkel kapcsolatban közölte, hogy a három visszaállított rend közül, a bencések és a premontreiek elárverezett könyveiért befolyt összegből (2516 forint és 64 krajcár) 1796. augusztus 23-án 1885 forintot és 37 krajcárt hadiadóra (*subsidiium*) adtak, a maradékot pedig a könyvanyag adminisztrációjára költötték. A tihanyi apátság könyveiért 403 forintot és 44 krajcárt kaptak, a Szent-Benedek rend elárverezett könyveiért kapott összeg összesen 1950 forint és 29 krajcár volt.⁵⁴⁶

A Helytartótanács 1803. március 20-án értesítette a pannonhalmi főapátot, hogy a tihanyi apátság még meglévő könyveit vitesse az apátságba. Összesen 131 mű maradt meg, 237 kötetben.⁵⁴⁷

5. KITEKINTÉS

A 18. századi könyvtár nagyságát és összetételét valószínűleg többé már nem lehet pontosan meghatározni, de az apátsági számadáskönyvek, a szerzetesek leltárai

⁵⁴³ Vö. Melléklet 15.

⁵⁴⁴ Tóth András, Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár története 1561-1944. Budapest, Egyetemi Könyvtár, 1982. p. 71-75.

⁵⁴⁵ Tóth András, Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár története 1561-1944. Budapest, Egyetemi Könyvtár, 1982. p. 71-75.

⁵⁴⁶ ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemi Könyvtár, 19/a Iktatott iratok 4. doboz. Vö. Melléklet 16.

⁵⁴⁷ Sörös P. I. m. 679. p.

és az 1803-ban visszakapott könyvek behasonlítását követően ma már legalább a könyvek egy részét ismerjük.⁵⁴⁸

A szerzetesek celláiban összeírt művek főként latin, és csak kisebb részben német és magyar nyelvűek voltak. A náluk lévő könyvanyag elsősorban egyházi vonatkozású művekből állt, a napi vallás-, és a szerzetesi élet gyakorlásához, valamint a világi papi teendők ellátásához szükséges köteteket tartalmazta, de például Pápai Páriz Ferenc vagy Szenci Molnár Albert latin szótárát mindegyik szerzetes használta. Kedveltek lehetettek Mollik Tóbiás, Makó Pál, Hell Miksa, Thomas de Charmes, Joseph Ignatz Claus, Matthias Heimbach, Vajda Sámuel és Horváth János művei, mert azok több szerzetesnél is megtalálhatók voltak.

Fojczik Román (Romanus Fojczik) szerzetespap 34 felsorolt műve között 5 német, 1 magyar, 4 beazonosíthatatlan és 24 latin nyelvű könyvet különböztethetünk meg. A szerzőik között egyházi írók, világi papok, teológusok, szerzetesek, főként jezsuiták, valamint ferencesek és domonkosok vannak. Az egyházi vonatkozású művek, prédikációk, teológia, egyháztörténet stb. mellett történelem, jogtörténet, földrajz, filozófia, matematika könyveket, szentek, nádorok, érsekek életéről szóló írásokat találunk, köztük Vajda Sámuel magyar nyelvű művét is. Magyar szerzők közül a jezsuita Horváth János, Nagy János teológus, valamint Makó Pál és Hell Miksa matematikusok latin nyelven írt munkáit.

Borsó Gellért (Gerardus Borsó) felszentelt pap 38 könyve között 5 német, 6 magyar, 3 beazonosíthatatlan és 24 latin (köztük 1 szótár) volt. A főként egyházi szerzők között elsősorban jezsuitákat találunk, de vannak közöttük bencés, domonkos, ferences, piarista és ciszterci szerzetesek is. A nagy részben egyházi jellegű művek - prédikációk, teológia, kánonjog, katekizmus, Biblia - mellett megtaláljuk Bonfini Magyarország történetét, Horváth János és Ivancsics János latin nyelven írt Logika és Metafizika című munkáit, Szenci Molnár Albert szótárát, valamint magyar nyelven Pázmány Péter, Szabó István, Káldi György, Landovics István, Illyés István, és Csete István köteteit.

Kovács Flórián (Pater Florianus) volt tihanyi perjel 2 magyar, 2 beazonosíthatatlan és 14 latin nyelvű könyveinek szerzői főként jezsuiták, bencés,

⁵⁴⁸ Faa-Lendvai Erzsébet: A Tihanyi Bencés Apátság fennmaradt könyvjegyzékei a kezdetektől 1803-

ferences, domonkos szerzetesek, világi papok és teológusok voltak. A művek szinte mind egyházi jellegűek (teológia, prédikációk, katekizmus, 2 Biblia), köztük Vajda apát és Rippel magyar nyelvű fordítása, valamint Molnár János és Pápai Páriz Ferenc szótára.

Cervus Ádám (Adamus Cervus) volt bölcselet tanár és perjel 28 tételt sorolt fel, de Vajda Sámuel magyar művén kívül csak latin nyelvű van, illetve ebből 2 beazonosíthatatlan. A szerzők között szintén több jezsuita és domonkos szerzetes, valamint világi papok szerepelnek. Az egyházi vonatkozású művek, teológia, egyházjog, Biblia, bibliamagyarázat, egyháztörténet köréből kerülnek ki. A jegyzéken tankönyvek is vannak, matematika, fizika, logika, filozófia, és szintén megtaláljuk Makó Pál és Horváth János munkáit, illetve Pápai Páriz Ferenc szótárát is.

Csár Kolumbán (Columbani Csár) volt bölcselet tanár 35 tételes leltárában a latin művek mellett 1 német atlasz, 1 német-latin szólásgyűjtemény, Vajda Sámuel 3 kötete és Pápai Páriz Ferenc latin szótára szerepel. A szerzetes a Biblián és a jezsuita, bencés és világi egyházi szerzők - nagyrészt szintén egyházi természetű művei (bibliamagyarázat, teológia, egyháztörténet, liturgia, katekizmus, egyházjog stb.) - mellett Magyarország történetét, Desericzky József és Mollik Tóbiás munkáit is olvasta.

Martinecz Vince (Vincentius Martinecz) pap összesen 81 művet jegyzett fel, ebből 17 német, 4 magyar, 1 latin-német szótár és 1 szólásgyűjtemény, 1 latin szótár, és a többi 59 pedig valószínűleg mind latin volt. A szerzők szintén főként jezsuita, ferences, domonkos, bencés szerzetesek és világi katolikus egyházi írók voltak. A lista szinte kizárólag egyházi vonatkozású művekből áll, mint például a Biblia, prédikációk, elmélkedések, magyarázatok, szentek élete, egyházjog, vallásos és ájtatos művek, teológia, katekizmus, meditáció, szentek kalendáriuma stb. A sorban megtaláljuk Szenci Molnár Albert szótárát, Pázmány Péter, Gánóczy Antal és Padányi Bíró Márton beszédeit, valamint Mollik Tóbiás munkáját.

Az 1803-ban visszakapott könyvek jegyzéke,⁵⁴⁹ *"Libri Abbatiae Tyhaniensis Bibliotheca Regiae Scientiarum Universitatis Hungaricae Superstitis"* a tihanyi apátság történetében az első és teljes tihanyi könyvleltár, mely egyben az új könyvtár

ig. Szakdolgozat. 2012, Szeged, SZTE. 86 p.

indulókészletét is jelenti. A visszacapott könyvek száma 131 volt, összesen 237 kötetben, nyelv szerinti megoszlása, 90 latin, 7 magyar, 28 német, 1 latin-német, 2 latin-héber, 1 horvát, 1 latin-olasz, és 1 olasz. A szerzők között nagy számban vannak bencés és jezsuita szerzők, de néhány ferencest is találunk. A visszacapott könyvek háromnegyed része egyházi vonatkozású, és legnagyobb részben egyháztörténeti, rendtörténeti, teológiai műveket, vallásos irodalmat és prédikációkat tartalmaznak. A kötetek egynegyed része pedig főként történelmi, földrajzi, nyelvtani és jogi vonatkozású. Az apátsági számadáskönyvekben szereplő könyvek közül Windisch, Du Halde 4 kötete és Martino Gerbert teológus munkái a visszacapott könyvek között is szerepelnek. Calmet neve mindhárom forrásban megtalálható, és Illyés István nevével is találkozunk, mind a szerzetesek könyvei, mind a visszacapott könyvek között. A könyvtárban RMK kötetek, (Szabó Károly *Régi magyar könyvtár*) is voltak, Landovics István, Illyés István és Lépes Bálint művei.⁵⁵⁰ A könyvek között pedig több olyan magyar vonatkozású is van, melyeket Petrik Géza írt le *Magyarország bibliográfiája 1712-1860* című művében.⁵⁵¹

A Tihanyi Apátságnak ma már nincs könyvtára. A könyvtár a rend visszaállítása után szépen gyarapodott, de az 1950-es rendfeloszlatakor az Apátság gyűjteményét ismét elszállították, és ezt követően könyvei is szétszóródtak. Például a szegedi Somogyi Könyvtárban, a Szegedi Tudományegyetem Régi Könyvek Tárában és az OSZK gyűjteményében több olyan kötet is található, melyek possessor bejegyzései tanúsítják, hogy egykor a Tihanyi Bencés Apátság könyveihez tartoztak. Sőt a müncheni Staatsbibliothek digitális gyűjteményében is fellelhetők olyan

⁵⁴⁹ V.ö: Melléklet 17-19.

⁵⁵⁰ LANDOVICS István (1635-1690): *Novus succursus, az az Uj segítség, mellyet a' magyar nemzeten könyörülő Istennek szemlátomást segítő keze által killyebb terjesztett országunknak határiba a' lélek ellenségi ellen [...] az egész esztendőbéli vasárnapokra rendelt prédikációkkal nyujtott [...], két részben, élő nyelven ki bocsátott. A' Jesus alatt vitézkező Társaságbéli p. Landovics István. Nagyszombat, Akadémiai Ny., 1689. 2 v., 4° - RMK I. 1380 és 1381.*

ILLYÉS István (1650-1711): *Készület A' jól meg-haláshoz. Nagyszombat, 1693. 8° - RMK I. 1447.*

LÉPES Bálint (1571-1623): *Pokoltol rettenteo es mennyei boldogsagra edesgeteo tükör, melyből világosan ki teczik, hogy az kik iótt cselekesznek, az eorök életre ménnek, az kik pedig gonoszt, az eorökké való tüzre vettétnek... Prága, Pavel Sessius, 1617. 4° - RMK I. 476, RMNY 1146.*

⁵⁵¹ Faa-Lendvai Erzsébet: *A Tihanyi Bencés Apátság fennmaradt könyvjegyzékei a kezdetektől 1803-ig. Szakdolgozat. 2012, Szeged, SZTE. 86 p.*

példányok, melyek bizonyosan a Tihanyi Apátság, II. József idején megszüntetett könyvtárából származnak.⁵⁵²

BIBLIOGRÁFIA

Kiadványok:

1. Adatok Zalamegye történetéhez. I. Szerk. Bátorfi Lajos. Nagy-Kanizsa, 1876.
2. Benedek, Szent, Nursiai: Szent Benedek Regulája. Ford. Söveges Dávid, Pannonhalma, Bencés Kiadó, 1995. 143 p.
3. Bury, Richard de: Philobiblon. A könyvek szeretete. Bukarest, Kriterion, 1971. 198 p.
4. Buzinkay Géza, Kókay György: A magyar sajtó története I. A kezdetektől a fordulat évéig. Budapest, Ráció, 2005. 225 p.
5. Cholnoky Jenő: Tihany. Budapest, Magyar Királyi Balatoni Intéző Biz., 1940. 26 p.
6. Csapodi Csaba, Tóth András, Vértesy Miklós: Magyar könyvtártörténet. Budapest, Gondolat, 1987. 541 p.
7. Duby, Georges: A katedrálisok kora. Művészet és társadalom 980-1420. Budapest, Gondolat, 1984, 331 p.
8. Erdélyi László: A tihanyi apátság története. Első korszak. Az apátság önállósága 1055-1701. (A Pannonhalmi Szent Benedek Rend története, X.) Budapest, 1908. 923 p.
9. Fitz József: A magyar könyv története 1711-ig. Budapest, Magyar Helikon, 1959. 201 p.
10. Fügedi Erik: Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Budapest, Magvető, 1981. 546 p.
11. Gecse Gusztáv: A szerzetesség története. Budapest, Senaca, 1995. 239 p.
12. Gulyás Pál: A könyv sorsa Magyarországon. 1. rész. Budapest, OSZK, 1961. 209 p.
13. Héjjas Pál: Tihany a Balaton partján. Régi balatoni levelezőlapok a század első feléből. Tihany, Tihany Község Önkormányzata, 1998. 207 p.

⁵⁵² Faa-Lendvai Erzsébet: A Tihanyi Bencés Apátság fennmaradt könyvjegyzékei a kezdetektől 1803-ig. Szakdolgozat. 2012, Szeged, SZTE. 86 p.

14. Jalsovits Alfréd: A tihanyi apátság története. Szerzettörténeti tanulmány. Pécs, Püspöki Lyceum Könyvny., 1889. 114 p.
15. Kampis Antal: A tihanyi apátság. Budapest, Corvina, 1969. 39 p.
16. A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. Az államalapítástól 1849-ig. Összeállította: Kovács Máté. Budapest, Gondolat, 1963. 758 p.
17. Madas Edit, Monok István: Könyvkultúra Magyarországon a kezdetektől 1800-ig. Budapest, Balassi Kiadó, 2003. 237 p.
18. Magyar Művelődéstörténeti Lexikon. Főszerkesztő: Kőszeghy Péter. Budapest, 2003-
19. Magyarország századai. Válogatás ezer év dokumentumaiból 1000-1956. Budapest, ELTE, MOL, 2003. 536 p.
20. Mályusz Elemér: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon. Budapest, Akadémia Kiadó, 1971. 398 p.
21. Meszlényi Antal: A jozefinizmus kora Magyarországon, 1780-1846. Budapest, 1934. 454 p.
22. Mihályi Ernő, Vigyázó János: Tihany részletes kalauza. Budapest, Turistaság és Alpinizmus, 1926. 48 p.
23. Mons Sacer, 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. I-III. Szerk.: Takács Imre. Pannonhalma, 1996.
24. Southern, W. R.: A nyugati társadalom és az egyház a középkorban. Budapest, Gondolat, 1987. 467 p.
25. Sörös Pongrác: A tihanyi apátság története. Második korszak. Tihany mint fiókapátság önállósága 1701-től napjainkig. (A Pannonhalmi Szent Benedek Rend története, XI.) Budapest, 1911. 991 p.
26. Tichon super Balatin 1055. Szerkesztette: Korzenszky Richárd. Tihany, Tihanyi Bencés Apátság, 2005. 153 p.
27. Tihanyi Kalendárium 2001. Szerkesztette: Korzenszky Richárd. Tihany, Tihanyi Bencés Apátság, 2001. 177 p.
28. Tóth András, Vértesy Miklós: Az Egyetemi Könyvtár története, 1561-1944. Budapest, Egyetemi Könyvtár, 1982. 585 p.
29. Török József: Bencések. Budapest, Mikes Kiadó, 1996. 48 p.

30. Török József: Katolikus egyház és liturgia Magyarországon. A kezdetektől a 19. század végéig. Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadói Kft., 2000. 178 p.

Tanulmányok:

1. Bánhegyi B. Miksa: Magyar bencés könyvtárak a középkorban. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 75-79.
2. Bánhegyi B. Miksa: A bencés monostorok olvasáskultúrája a középkorban. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 2001/6. p. 12-16.
3. Csapodi Csaba: A legrégebbi magyar könyvtár belső rendje. Magyar Könyvszemle, 1957. január-március. p. 14-21.
4. Csóka Gáspár: A magyarországi bencés rend története 1945-ig. [online] Tihanyi Bencés Apátság <<http://tihany.osb.hu>> [2013-12-28]
5. Csóka Gáspár, Szovák Kornél: Pannonhalma története. [online] Pannonhalmi Bencés Főapátság <<http://t3.osb.hu/static/leveltar/phtort.htm>> [2013-12-28]
6. Csontos János: Adalékok a XIV-XV. századi magyarországi könyvmásolók és betűfestők történetéhez. In: Magyar Könyvszemle, 1879. I. füzet január-február. 42-59. p.
7. Érszegi Géza: Amiről a pecsét mesél. [online] Tihany Turizmusáért Egyesület
8. <http://www.tihany-info.hu/tte/Apatsag/Cikkek/Amirol_a_pecset_mesel.html> [2013-12-28]
9. Gyóni András: Szent Benedek és az antik humanitás. In: Tihanyi Kalendárium. Szerkesztette: Korzenszky Richárd. Tihany, Tihanyi Bencés Apátság, 2001. p. 19-29.
10. Haris Andrea, László Csaba: „Balaton felett Tihany nevű helyen” apátság alapított. Amit a középkori apátságról tudunk. In: Tichon super Balatin 1055. Szerkesztette: Korzenszky Richárd. Tihany, Tihanyi Bencés Apátság, 2005. p. 35-41.

11. Hervay F. Levente: A bencések és apátságai története a középkori Magyarországon. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 461-547.
12. Horváth Bálint: A tihanyi apátság alapítása s története korunkig. In: Adatok Zalamegye történetéhez. I. Szerkesztette: Bátorfi Lajos. Nagy-Kanizsa, 1876. p. 338-371.
13. Kiss Gergely: A királyi alapítású bencés apátságok és az esztergomi érsek joghatósága az Árpád-korban. In: Egyháztörténeti szemle. 2004/1. p. 53-72. [online] <<http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/kissgergely.htm>> [2013-12-28]
14. Korzenszky Richárd: Monostor, könyv, szerzetesség. Tűnődések a 950 éves Tihanyi Bencés Apátságban. In: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros. 2006. 9. sz. p. 5-8.
15. Szentgyörgyi Rudolf: A tihanyi apátság alapítólevelének hátlapja, mint nyelvi emlék. Elhangzott a Magyar Nyelvtudományi Társaságban (Budapest, 2006.). [online] <<http://mnytud.arts.unideb.hu/nevtan/informaciok/mnyt/szr.pdf>> [2013-12-28]
16. Szovák Kornél: A bencés szerzetesség korai századai Magyarországon. In: Paradisum Plantavit. Bencés monostorok a középkori Magyarországon. Kiállítás a Pannonhalmi Bencés Főapátságban 2001. március 21-től november 11-ig. Szerkesztette: Takács Imre. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Főapátság, 2001. p. 35-47.
17. Velladics Márta: A szerzetesrendek felszámolása II. József korában. In: Egyháztörténeti szemle. 2001/1.
18. [online] <<http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/velladics.htm>> [2013-12-28]

Egyéb internetes források:

1. 1000 év törvényei. [online]<<http://www.1000ev.hu/>> [2013-12-28]

2. András király tihanyi alapítólevele. 1055. Fordította: Holub József és Érszegi Géza. [online] Tihanyi Bencés Apátság < <http://tihany.osb.hu/> > [2013-12-28]
3. A Pannonhalmi Evangelistarium (Forgach-kódex). [online] Főapátsági Gyűjtemények <<http://collections.osb.hu/cgi-bin/targy?targy=174&kep=>>> [2013-12-28]
4. Szent Ányos legendája. Ford. Polán Hildebrand és Korzenszky Richárd. [online] <<http://tihany.osb.hu>> [2010-03-21]

Levéltári iratok:

1. Magyar Országos Levéltár, C 103, Helytartótanács levéltár, Helytartótanács Számvevőség, Alapítványi ügyosztály: Inventarien, 17. doboz
2. ELTE Egyetemi Levéltár, Egyetemi Könyvtár, 19/a Iktatott iratok 4. d

MELLÉKLETEK

<u>Inventarium.</u>	
Rerum in Cubiculo L. Romani Fojczik Repertarium ¹⁶ quos partim à Superiore data, partim per se ipsum procuratos sunt.	
N ^o	
1.	Est tectus more Religioso Instructus.
2.	Oratorium ex Ligno Mollis.
3.	Lavatorium ex Ligno Mollis.
4.	Vestiarium simplex Cortina tectum ex ligno mollis.
5.	Librarium ex Mollis Ligno
6.	Due Mensulae ex Ligno mollis
7.	Due Cistae una pellicea, altera ex Affere vulgo <i>Wrofflag</i> <u>Libri.</u>
8.	Conciones Dominicales, & Festivales B. Zacharis Lafebre
9.	Conciones Festivales Germanicae B. Riga.
10.	Sermones Dominicales Festivales & Quadragimales B. Bonaventurae Elias
11.	Discursus B. Segneri.
12.	Calini Sermones.
13.	Cerusean Conciones honorarias.
14.	Rotear de la purificac Reden.
15.	Duo Tomi ex Lignum in 4. Evangelia Litterati a. Lapide.
16.	B. Dande Historia Ecclesiae universalis
17.	Historia Germanica belli contra Russos, Polonos, Turcas, Anno 1770. Gestis.
18.	Schaubunn des Welt Geschichte Tom. 5.
19.	Institutiones Doctrinae Christianae Ludovici Danes.
20.	Theologia Universa Institutionum Lugdunensium in usum Scholarum, datae.
21.	Theologia Universa Thomae ex Charmes.
22.	Loci Theologici B. Obstrach.
23.	Jus Canonicum P. Ranfensuech.
24.	Jus Ecclesiasticum Comune, & Privatum Hung. Rieger Theologia Pastoralis de Lamber.
26.	Theologia Moralis Ligovii.

Melléklet 1: Fojczik Román jegyzéke 1.

No.

27. Theologia Moralis Reiffensruel.
28. Tractatus Theologiae Moralis practicae Nagy.
29. Breuiarium Historicum Dexti
30. Historia Regni Hung. Caroli Palma.
31. Vita Palatinorum.
32. Vita Archi Episcopi Strig.
33. Vita S. Hungariae
34. Jus Publicum Hung. & Groffing
35. Philosophia P. Horvath
36. Mathesis P. Maki, & Hell.
37. Tridex Cristy Baumeyster Institutiones Morales.
38. Epistolae Ciceronis Murcti Mathiae Lovini & S. Hieronimi.
39. Rudimenta Historica in opusculo.
40. Geographia Hübner.
41. Christus, Cetera, & aliquot alia Miscellanea.

P. Romanus Fojczik imp.

Melléklet 2: Fojczik Román jegyzéke 2.

+

Specificatio Lerum in cubiculo L. Gerardi Borsó
inventarum, quas partim sumptibus privatis
comparavit, partim a Superioribus suis pro usu privato
concessas habuit.

Mensulam cum librariis ex ligno molli.
Item Mensulam pariter ex ligno molli.
Culpitum ex ligno duro cum sustentaculo ex ligno molli.
Oratorium seu Flexorium ex ligno molli.
Lavatorium lectum pariter ex molli.
Cytas duas unam pelliceam, alteram ex ligno molli.
Sedes pelliceam debratas tres.
Candelabrum circum cum Emuntorio, & Umbraculo.
Furnulum cum adpertenentijs pro coquendo Sentauro.
Imagines duas in folio, tres in ff.
Lagenale cum 8. Lagenis.

Specificatio Librorum

Comentarium Jacobi Tirini in Veteri, & Novam Sept. Edit. a Aug.
Nicolai Lancinii Opera Spirituales unicum in Libris 2. 60
R. B. Joannis Hobath Logicam, Metaphisicam, & Mathematicam.
R. B. Joannis Joannis Logicam & Metaphisicam.
Dictionarium Mathematicum, item Frisianum
R. B. Ludovici Engel, Collegium Universi Juris Canonici.

Concionatores Hungarici

Petri Padman Concionet. cum ejus opere Contra-
ver sifico Tom. 2.
R. B. Sybani Gabo Dominicales pro Anno Tom. 1.
R. P. Georgii Kaldi aliquot Dom. & Festiv. Tom. 1.
R. B. Sybani Landwitt Dominicales pro toto Anno,
& Festiv. aliquot Tom. 23.
Sybani Mlt. Festivales aliquot Tom. 1.
R. P. Sybani Certe Festivales aliquot Tom. 1.

114

Concionatores

Concionatores Germanici

- Francisci Dretomean Tom. 7.
 R. P. Gervasi Dullffer Domp. & Feff. Tom. 9.
 Casand Feff. aliquot Tom. 3.
 Dreteville Feff. aliquot Tom. 3.
 R. P. Gyilli Riga Domp. Tom. 6. Eundem Conciones Mariales Tom. 1.

Concionatores Latini

- Q. P. Vincentii Hondry Bibliotheca Concionatorum Tom. 4.
 Ignati Claus Feff. Tom. 1.
 Antonii Finster Domp. & Feff. Tom. 1.
 R. P. Joannis de Carthagoena Homilid. de Mirandis Deipora Tom. 1.
 R. P. Conradi Brigellii Feff. Tom. 1.
 R. P. Philippi a S. Jacobo Domp. Tom. 1.
 R. P. Henrici Engelgrave Domp. Tom. 1.
 R. P. Mathie Fabri Feff. Tom. 1.
 Francisci Dorn Domp. & Feff. Tom. 1.

Sibri Theologici

- R. P. Thomae ex Charmes opera Omnia in Tom. 5.
 R. P. Thobis Molik in perbabeudum Comment. & de Reli-
 gion. Nat. Tom. 2.
 R. P. Gabrielis Antoine Theol. Moral. Tom. 3.
 R. P. Anacleti Reiffenstuel Theol. Moral. Tom. 1.
 R. P. Marioni ab Angelis opusculum ex Theol. Moral.

Sibri Promiscui

- Biblia Sacra Latina & Hungarica
 Mauritii Geiger catechesis Tom. 3.
 Mathie Heimbach Catech. Tom. 1.
 Francisci Rogy catechesis Tom. 1.
 R. P. Didaci Stella consuetudines sanctorum mundi Tom. 1.
 Antonii Dornfinii Historia Hung. Tom. 1.
 S. Bernardi Abbatis Epistolae Tom. 2.
 Ex alia portione spiritualis, partem profanos minoris mo-
 menti aliquot libellos

Sig. Tihanyi die 21. Febr.
 An. 1787.

P. Gerardus Dops. m. p.

Melléklet 4: Borsó Gellért jegyzéke 2.

Inventarium Verum Mobilium Religiosi Patris
 Floriani Monasterii Tihaniensis Superioris, & pro
 tempore Paroeciae Tihaniensis Administratoris,
 ex Indulgentia Superiorum, & per se comparatarum:

Flexorium, seu Oratorium ex Mollis ligno N ^o 1.	
Super eodem Flexorio Effigies lignea Christi Crucifixi - 1.	
Parva effigies lignea Beatae Virginis Deaurata -- 1.	
Armarium antiquum cum Seriniolis - - 1.	
Lectica Religiosa cum Lectiferniis Religiosis -- 1.	
Mensa ex Ligno Mollis cum Superimposito librario -- 1.	
Sella pellicea nigra - - - - - 3.	
Major Sella Reclinatoria cum flava pelle. - - 1.	
Vestiarium ex Mollis ligno cum Cortinis Viridibus & Ruffa - 1.	
Cortina ad Fenestram Similis - - - - - 2.	
Cortina ad Ianuam Similis - - - - - 1.	
Cista parva particea virgo Ruffa - - - - - 1.	
Cista ex mollis ligno ordinaria parva - - - - 1.	
Lavatorium ex duro ligno in Serinis Naest-	
Stul continent - - - - - 1.	
liber, cum Titulo Catechismus Romanus in 8. Tom. 1.	
Sacra Biblia Latina in 4 ^{to} - - - - - 1.	
Sacra Biblia Agra in folio - - - - - 1.	
Reifen Schul Moralit Theologia in 4 ^{to} - - - 1.	
Felicit Potestatis Examen Ecclesiasticum Moral. in 4 ^{to} - 1.	
Barthas excitator Christianus in folio Tomi - 2.	
Clavis ejusdem Barthae in folio - - - 1.	
Spicilegium Klauß Concimatoris in folio Tom. 3.	
Spicilegium Klauß Catecheticum in folio Tom. - 3.	
Samuelis Vajda in 4 ^{to} Tomi - - - 3.	

116 *Sequeri*

Melléklet 5: Kovács Flórián jegyzéke 1.

Segneri Homo Christianus in 4° Tom N° 3.
Segneri Mamma Anima in 4° - - - 1.
R. B. Szabó Conciones in folio - - - 1.
Conciones Anicales Joannis Malin in 4° - - 1.
Girard Conciones in 8° Tom. - - - 4.
Gregorius Dippel in Hungarico di-
cerimoniis Ecclesie in 4° - - - 1.
Considerationes, & discursus morales
Cesaris Calini in 8° Tomi - - - 6.
Dictionarium Lexis Pappi in 8° - - - 1.

F. Florians m. p.

#

Specificatio rerum Mobilium in Cubiculo Adami
Cervus, Conventus Tihaniensis Prioris, repositarum,
ad particulares ejusdem usus partim a Conventu Cones-
sarum, partim ab ipsomet Comparatorum:

Pulpitum Librarium ex ligno Mollis cum Seriniolis quatuor sub seris
Tres Mentulae, una ex duro ligno, reliquae ex molli.
Una Sella reclinatoria Nova, pelle obducta, sex reliquae multum
attrita panno obductae.
Oratorium, seu flexorium ex ligno molli.
Armarium Vestiarium ex ligno molli.
Abacus, seu Vasarium ex ligno molli.
Lavatorium Scabellum, & Serinolum Nocturnis necessi-
tatis deservient.
Lectica ex ligno duro.
Horologium unum Saccae, alterum vulgo Mensae nec so-
nant, nec claudunt, sed silentium indicant.
Lampas una Stamea, & unum Candelabrum Aeneum.
Instrumentum Musicum, vulgo Clavichordium.
Duodecim incunulae in octavo minori sub vitro, & Cista-
lis nigris lignis, duae pictae sine Cistis.
Petris, & Ampora testacea, altera vitrea.
Tria paria distalarum ex ordinaria porcellana, & instru-
menta binia, nec non fornacula ferrea pro coquendo stibae, & stiffe.
Atramentarium ligneum, forfices, Caltelli &c. mun-
tis Scriptoris.
Cortinae ad binas fenestras, & ad portam ex Materia
vulgo Vassa.
Vasculum Stameum pro Aqua benedicta.
Libri plerique ferme ab ipsomet Comparati.
Biblia Sacra Latina in 8. & 10. Voluminibus in 12mo Edit. Colon 1679.

*Jacobi Tirini commentarius in S. Scripturam in folio Editio August.
 Concordantia S. Bibliorum in 8° Majori Editio Colon. Agripp.
 Benedicti XIV de Synodo Disceplina.
 Meledioris Lani de Locis Theol.
 Mabillon de Studiis Monasticis.
 Theologia Universa Thomae de Ovarmes in 8° 7. Tomuli.
 Alydonsi digorvi Theologia Moralis.
 Bartholomaei Pavanti Opera Theologica Canonica.
 Manuale Juris Canonici Bichler in 2. Tomulis.
 Zachariae Disputationes Criticae de rebus ad Historiam
 Ecclesiasticam pertinentibus in 2. Tomis.
 Tobia Mollik de Religione Revelata, & in Certitudine.
 Zallinger Philosophia in 8. Tres Tomuli.
 Statter Philosophia in 8. Partes 8.
 Birwaldt Philosophia in 8. duo Tomuli.
 Bordehan Log. & Metaphisica.
 Burdander Log. & Metaphisica.
 Braumeister Philosophia in 4. Tomulis.
 Wolffii Elementa Mathes in 4to Tomi.
 Scherfer Instit. Mathem. in 4to Tomi. 6.
 Bosevich Theoria Philosoph. Naturalis.
 Vajda, Kristus élete in 3. Tomis.
 Horvath, Philosophia in 3. Tomis.
 Mako, Element. Mathescol.
 Horvath, Elem. Mathes.
 Kirschii Cosm. Copia.
 Bariz Pajai Lexicon.*

Praeter hos minutiones alii aliquos minoris mo-
 menti Libelli, & consueti spirituales, uti breviarum &c.

Signat. Tihany die 16. Febr.

C. Adamus Cervus s. p.

c.

+

Specificatio rerum Mobilium in Cubiculo S. Colum-
bani Cæs. existentium partim a Convento datorum,
partim per ipsum comparatarum.

Librarium ex molli ligno cum 4to seriniolis confectum.
Mensa d. d. 1° 1° Constantes.
Flexorium - 1° 1°.
Vestiarium - 1° 1°.
Lavatorium stameum.
Urceolus stameus pro Aqua Benedicta.
Luticia ex ligno partim duro, partim molli
Lampas stamea.
Imagines 5 = 3 = pictæ 2^a Cartacea.
Cortina bina ad fenestras, una ad Portam.
Candelabrum aeneum.
Ciste bina pelle obductæ
Effigies Cæs.
Sedes peltæ tres.

Menchus librarium

Biblia Sacra in 8° Majori Lugduni in Gallicis in papa
Jacobi Tirini Commentariis in Sacram Scripturam
in folio Majori Tomi 2°.
Historia Ecclesiastica Graecorum Tomi 2° Constant.
Joannis Cassiani Opera omnia cum Commentariis
Allardy Gardij.
Concionis Patris Hunoldi 6. Tomi Constant.
Patris Venedi 5° Tomi Constant. } Concionis.
Patris Bordonii 7. Tomi. }
Patris Hill 5. 1° }
Breviarium Historie Ecclesiasticæ 2° Tomi.

Historia

Melléklet 9: Csár Kolumbán jegyzéke 1.

Historia Innocentii Descriptio.
Atlas Historicus Patris Reischel.
Compendium Traditionis Patris Debing.
Constitutiones Selectae Benedicti 1179.
Synodus Diocesana ejusdem item casus Conficien-
sio & ejusdem Mandato. resoluti.
Christus Clebe Samuelis Vajpa.
Theologia Dogmatica Scholastica Moralis Patris Schramm.
Institutiones Ecclesiasticae & Theologiae Mystica atq;
Epithome Canonum Ecclesiasticorum ejusdem.
Theologia Speculativa, Coloniae & Moralis =
Patris Schnell.
Hyero-lexicon Dominici Maeri.
Geographia Hyberni, Schatzen.
Windisch ejusdem; de Regibus Hungariae Descriptio.
Brevit Chronologia Calmet.
Chronicon Hungariae.
Speculum Astronomiae Alex. de S. Martino.
Argenti Coenae Parsclai.
Epistole Aeronis Clemii Manuti, Muzeti, Intibiali, Ange-
li Policiani ~~Stabii~~ De Calmaburg. Gargii.
Jim Liringer Philandrii Gompfals Gindri.
Cathechismus Romanius Dehermini Conijü, Geiger Ca-
venon, item pro Scholis Normalibus Editus.
Philosophia Cursatry Sapiently Horvath.
Libri de Ritibus, Ravanti Blondry, Cabriny Lönneri.
Dissertatio de Religione Naturali Tobie Malick.
Flores Doctorum Ecclesiae ne non alior Sapientum.
Thomae Hyberni.
Dictionarium Francisci Corizpapay.
Chrasologia Vagneri.
Signat Tihan J. M. Martij
1787.
L. Columbanus Col. 18 p. 22

Melléklet 10: Csár Kolumbán jegyzéke 2.

+

Planchus rerum Mobilium.

Res. ad proprios usus datae:

Lectica una ordinaria ex ligno cum suis
lectisterniis ordinariis.

Sedes pellicea nigrae 4.

Oratorium antiquum 1.

Lavatorium — — — 1.

Mensa parva pro scriptione 1.

Vestiarium — — — 1.

Libri.

Feraris Casuista in fol. Tom. 4.

Vespellii Concionatorum Germ. in fol. Tom. 2.

Historia et Notitia Memorabilis
harcensium localis in 4to Tom. 1.

Claus Spicilegium Concionatorum in fol. Tom. 2.

Hippelbetter Conc. Germ. in fol. Tom. 1.

Concordantiae in Sacram Scripturas in fol. Tom. 1.

Decisiones Practicae Leonardelli Casumlongi
in 4to pars prima

Didacus Stella de contemptu vanitatum

Munich in 8vo Tom. 1.

Lehr und Gemüthlich Schrift Martini Preb-
ger in 4to Tom. 1.

Baichart Schrift Prediggen in 4. Tom. 1.

Schmalz Grubner Casuista in 8vo Tom. 2.

Langner des Frilignu in 4. Tom. 1.

Dominieri Venetz faempl Schrift in 4. Tom. 1.

Antonii Ganoeri de 7. Sacramentis tra-
tatu. higus in 4to Majori Tom. 1.

127 Veifflinger

Veislinger Contraversilla in 8° Tom. 4.
Paspari Joenin Theologia in compendio in
8° Tom. 1.

Robvaidus Val Luban Dns Guilgum Hätter in
folio Tom 1.

Crucifixum ex ligno — — — — — 1

Ex Luxio in fol Tom. — — — — — 1.

Sequuntur res meas expensis comparatae.

Antiqua Cista. Pellicea una.

Stobenum & Librarium. — Pulpitum.

Cortinae — omnes Imago S. Trinitatis.

Duae pictae Imagines B. Spi Virginis Matris
Dni, & ceteris Statua parva una.

Duae ~~idem~~ pictae Salvatoris Dni Nostri
& ejusdem Stm Matris.

Duae parvae in Pergam. nipe S. Benedicti,

& S. ~~Salvatoris~~ ~~Stm~~

Unum parvum. S.ifixum in firmis et are.

Arceolus unus ex Stanno.

Acerra una. — Excitatorium horologium 1. &

Sacrale ex Argento vulgo Prader. 1.

Sequuntur Libri à me Plurati

S. Scriptura Latinae in 8° Tom. 1.

Item S. Scriptura Latinae Germ. cum expositione.

Germani Cartier in fol Tom 4.

Theologia Moralis Thomae Tamburini in fol. Tom. 1

Corpus Juris Canonici in 4. Tom. 2.

Tribunal Confessorum. Auth. Vgand. in fol. Tom. 1.

Theologia Radicalis Joannis Spogax in fol. Tom. 1.

Reiffenbuhl *

Melléklet 12: Martinecz Vince jegyzéke 2.

Leiffenstahl Theolog Moralit in fol. Tom. 1.
 Theologia Moralit Dufrenbaum in 8° Tom. 1.
 Capman Peter Conciones, & Controv in fol. Tom. 2.
 Hunold Comior Germ. in fol. Tom. 6.
 Claudii Colombiere Conc. Germ. in fol. Tom. 1.
 Kirschii Cornucopia, seu Diction. Lat. Germ. tom. 1.
 Molnar Dictionarium Tom. 2.
 Maxiani ab Angelis cramen Theol. Moral. in 8° tom. 1.
 Hieronimi de Lanuka Concept. predicabiles tom. 1. in 4°
 Martinus Prizo Conc. Hung. in fol. tom. 1.
 Concilium Tridentinum in 8° Tom. 1.
 Speculum Exemplod. in 4° Tom. 1.
 Conciones in selto Rath. Capimixo Gueffling in 4. tom. 1.
 Ginter lusus Israel Conceptus predicabiles in 4. tom. 1.
 Vagner Phrasologia in 8° Maj Tom. 1.
 Evangelium German & Hungaricum
 Ann Joh. Pandigen in 8. tom. 1.
 — Orisprimis viz ordinu in 8° Tom. 1.
 Decreta 1° rituum Congregationis in 8° Tom. 1.
 Ludovici Engel Manuale Parocho in 8° Tom. 1.
 Kapthors Conrad Hutter in 8° Tom. 1.
 Sammlungs der Briefen in 8° Tom. 1.
 Instructio confessorii in 8° Tom. 1.
 Philothea S. Saleji in 8° Tom. 1.
 libri Confessionum Augustini, & mag in 8° Tom. 1.
 Lyones Lauretans cum leonib. in 8° Tom. 1.
 Vita S. Iosephi Calasanti in 8° Tom. 1.
 Verslung Auserlesener Pandigen in 8° tom. 19.
 Item Kun Verslung in 8° tom. 13.
 Tobie Malik opus in pentateuchum in 4. tom. 1.
 Charmet Theolog universatz in 8° partes 8. Tom. 4.
 Multiflor Salundri von Frutig in 8. Tom. 1.
 Breviarium scripturatum in 8° Tom. 3.
 Caput Confessionis Joannis de Alara in 8. Tom. 1.
 Rituale Tobie Logner in 8° Tom. 1.
 Ejusdem Instructio de Confessione in 8. Tom. 1.
 Precatorius libellus Agnes Dionis Epi. in 8°
 Catalogus Hereticon Virgili Sedl Mayr in 8° tom. 1.
 Directorium ordinandor. Iosephi Cabini in 8. tom. 1.
 Samig Collectio Benedictionum in 8° Tom. 1.

122 Conciones

Melléklet 13: Martinecz Vince jegyzéke 3.

Hentf. 16. febr. 1787.

Specificatio
Mobilierum in cubiculis
Religiosorum Patrum
Kegestorum.

- Concionale Haerum Dedicatum in 8. tom. 1.
- Catechismus Romanus in 8. tom. 1.
- Galati à Ioh. Benedict in 8. tom. 1.
- Acta Hof Hungarica in 8. tom. 1.
- Nucleus Catecheticus in 8. tom. 1.
- Heimbach Catechesis Germ. in 8. tom. 1.
- Mansador Conc. in 8. tom. 2.
- Hebel Concionet in fol. post. 3.
- Barclai Argenis in 8. tom. 1.
- Barthelemy in 8. tom. 1.
- Q. Curtii Historia in 8. tom. 1.
- Doctrina fidei Thomae in 8. tom. 1.
- N. Scripturae Exempla in 8. tom. 1.
- Rhetor. Porenzianus Orationes in 8. tom. 1.
- Höger Concionator Germ. in fol. tom. 1.
- Excitator Animarum Barthelemy in fol. tom. 3.

L.

Hic adduntur Librorum Dedicatio &c.
Et in hoc. Verum omnium fidei mem. p. Tab. 16. febr. 1787.

D. Vincentius Martinecz in abbat.
Monasterio Tihani O. S. B. m. p.

24330

21.

Melléklet 14: Martinecz Vince jegyzéke 4.

Inventarium Praelaturae Tihanieusis.

- 1° Mensa major ex ligno Nucis, alia parva
Mensa ex Rubro Marmore, item alia
duce Mensula ex Comuni Assere, Strata
tapestibus Vetusis.
- 2° Abaci duo. Probium unum cum Seriniolis.
Armoria duo: alterum cum duabus
valvis pro Repositione Vestium, alterum
vero cum Seriniolis.
- 3° Sedes pellicea duodecim, et quatuor nigrae,
ac una major aequè pellicea
- 4° Flozologium mensale unum, alterum minus
excitatorium.
- 5° Duodecim Cultri cum Manubriis Argenteis,
totidem, et similes Fascinulae. Coelaria
minora Argentea duodecim, et unum Ma-
jus pro Fusulo. Quatuor minora Can-
delabra Argentea, unum Argenteum
Fasciarum Instrumentum cum sex
Coelariis Kaffeariis Argenteis
nec non duo Orbiculi Argentei Conditi
Vallus dicti.
- 6° Cista pellicea tres, Saccus unus pelliceus
cuxulis, cum pelle Urfina.
- 7° Duo Lecti cum suis lectisteriis.
- 8° Imagines: Una Christi Domini, altera Be-
ate Virginis, tertia S^{ti} Petri, quarta
Caesaris, quinta Archi Ducis Maxi-
milian, sexta Elisabethae Principis
Vürtembergica. Septima Benedicti
Saighi Condam Archi Abbatis, proce-
terea aliquot supra, et una major Ma-
jora Locus Palatonis.
- Samuel Vajda Abbas Tihanyensis.

Melléklet 15: Vajda Sámuel jegyzéke

Mag.

In obsequium Regni Hungarici. Co. Conf. de
3. Febr. 1802. sub No. 22270. in praescriptis
capitulis se latens, ipsum quem Incl. hic
Magistrus sub dt. 28. Febr. 1802. No. 486.
sibi impetravit iam perfecisse, et pro hinc
primam gratiam et beneficium eorum librorum
Summa de legentia conquistatum quos Bibliotheca
habet de hac huius Archiepiscopi Archiepiscopatus
et Mariani ceterisque locis dicitur.

Præmonstratensium et ceterorum Archiepiscopatus
vel Monasterij iure ab illis capite deo. Eadem
Opinio in præscriptis capitulis et beneficium per vim
Ex. Capitulo ad conparationem loca esse sub
omnibus cum declaratione, quod ad
libros, quocumque id opportunum erit, per
accusationem submissam ipsi accipere, et
autem possunt. Sed vero illi ad
ad aliquos libros eorumdem Monasteriorum
publici auctionibus olim distracti, quorum
vero membra quædam conventus, prædicto
aliquo per auctionem compensavit, utem
in præscriptis recenset, Summam ex ca-
tegorij huiusmodi in hac Universitate
peractam videtur, pro quibus convenit
de quibus apud Monasteriorum, nempe
1.) pro Archiepiscopatu S. Martini obveniant
circiter — — — — — 1335. et 17.

Abbatia S. Tihanyi	772	77
Thaloz del	78	53
Diomale	58	42
Refidentia daur. bænd.	18	2
Moderosi	55	51
Summa Benedictinij obveniens 1750,		29

2.) Præmonstratensibus vero
pro Praeposita Sabornio R. 244. 47.
— Deo S. Martin de M. Mart. 137. 29.
— Praepos. delphin. — 24. 5.
— — — — — — 18. 41.
— — — — — — 24. 39.
3.) Cisterciensibus vero libri in ca-
tegorij Citationum, in his par. 461, 55.
cuius collectam memimus, quos
in Siciis esse librorum ad pondus
venditi quibus, exceptis paucis qui
Abbatibus Cisterciensibus in natura
restantur.

In Summa requisiti non continentur pecunia ex
libris ad pondus distracti collecta, quoniam
impossibile quibus autem quoniam
singulis hi Monasterij imputari debent, cum
mentem ad librum appropinquat, quoniam
vero que pecunia ex hi collecta non deo
Summam spectat. In sensum hunc non
veniunt libri Comaromienis, Agriensis
et Rosariensis, quia hi propria depositi
erant, quibus in his locis ut ex illorum
impositis tibi praevidetur.

In Summa requisiti praevidetur in præscriptis, ut
Incl. hic Magistrus secundum Summam
capitulorum conventionem cum Archiepiscopatu
hænt, qui facere dignetur, in qua et facultas
comparationem prout sequitur, Summam
de illis requisiti, ita de huiusmodi praevidetur, hæc
occasione considerandum esse, quod ex pecunia
hæntur collecti, malis, respondere, facere debet
ad in materia ad in prædictis huiusmodi, tum
quod in præscriptis emily huiusmodi Summam hæntur
No. 185. et 37. Sed prævidetur, hæntur et
1796. die 28. Aug. in hæntur belli data res
dehinc accepta fuerit.

Quibus delicto huius Magistrus substratis
persavers

Septimi 27. Febr. 1803.

Sept. Schöniager
Bill. Praefect.

De Catalogis in notandum venit;
paucos eorum libros Septimum translatos esse,
sed Casoria adscripte; ex quibus 27. sum
ita per Summam Praepositi dt. 4. Dec. 1793.
data sunt Academia Casoriensi. Item
animadvertendum, quod libri Praepositi Summam
de donari fuerint Parochis, locali, et vicinis
annuente Summa Praepositi dt. 27. Nov. 1788.

Melléklet 16: Egyetemi Könyvtár kimutatása

Quid

Libri Abbatum Tihanyensis in Bibliotheca Regia
 Sacerdotiarum Universitatis Hungaricae Lipsiensis

1. Vita Sankti Ovidii: Bened. Venet. 1707. fol. voll. 9.
2. — in Basilica Vaticana solemniter canonizatus. Nativitas die 1788. *giannarum*
 Munster 1779. in 8°.
3. De Agostino magistro Bibliothecae Illust. Budae 1788. 8°
4. Annotati. P. Mathiae Oblationum. Bering. 1701. 8°
5. Annotati. P. Mariani. Additiones Bibliothecae. Cist. Bened. P. II. Fulgenti 1755. fol.
6. Atlas novus Romanorum C. A. N. Tabularum. Polae.
7. Bartsch. P. Augustini. Series apostolicae P. II. 1786. fol.
8. Passeri. P. Cal. annales Cisterciensis. Tom. I - XIII. Venet. 1738. fol. voll. 13.
9. P. P. Historiae Cisterciensis. Tom. I - V. Aug. 1788. 8° voll. 5.
10. P. P. P. Matth. Compendium Hungaricae Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
11. Bened. P. P. Institut. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
12. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
13. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
14. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
15. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
16. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
17. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
18. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
19. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
20. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
21. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
22. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
23. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
24. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
25. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
26. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
27. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
28. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
29. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
30. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
31. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
32. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
33. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
34. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
35. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
36. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
37. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
38. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
39. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
40. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
41. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
42. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
43. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
44. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
45. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
46. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
47. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°
48. — — — — — de Statu. Cisterciensis. Bonn. 1777. 8°

Melléklet 17: Visszakapott könyvek. 1. lap

94. opus grammaticum latinum. Roma 156. 8°
 95. Papi (Gron.) Brevarium Bibli. Romae. edit: 177. 42. voll. 42.
 96. Pistorius - orator. Bonna 1743. 8°
 97. Pitagorae / Joh. / de regula proxima humanae aeternitatis. vult. 462. 8°
 98. Preserius / Ant. / De gestis ac scriptis Gregorii VII. Pontif. ad: Romae
 11. Imp. Vitem 1743. 8°
 99. Prett / Elm. / Geograph. und Geogr. Tabell. Aug. 9. 1781. fol. voll. 1.
 100. Pristas, et alios Dictionarium latinum consuetudin. venet. 1781. 4. voll. 2.
 101. Pristatis / Felici / Caeumen Catechismum venet. 1759. 42.
 102. Pristi / Alexi / orationes. Bonna: 1744. 8°
 103. Prilewsky / Joh. / vita, et scripta S. Theophili, et minuta Felici. Typ. 1781. 6.
 104. Pristin / Cam. ind. / Bella negotia devotioem dei Christiani. venet. 1718. 72.
 105. Prosperi / ab aquila / Dictionarium theol. portatile. Bonna 1789. 8° voll. 9.
 106. Platin Davidi: lat. et heb. vindob. 1757. 42.
 107. Puzos / a. H. Puzos / Tabul. Geograph. bon. Jura. Aug. 1782. 82. 42.
 108. Puzos / a. H. Puzos / Tabul. Geograph. bon. Jura. Aug. 1782. 82. 42.
 109. De Libris critica legendi. libris. Bonna. 1716. 82.
 110. Puzos / a. H. Puzos / Tabul. Geograph. bon. Jura. Aug. 1782. 82. 42.
 111. Puzos / a. H. Puzos / Tabul. Geograph. bon. Jura. Aug. 1782. 82. 42.
 112. Regulament der Puzos / a. H. Puzos / Tabul. Geograph. bon. Jura. Aug. 1782. 82. 42.
 113. Richard / Tom. / Reflexiones super gratitudine literaria. venet. 1784. 82.
 114. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 115. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 116. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 117. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 118. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 119. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 120. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 121. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 122. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 123. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 124. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 125. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 126. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 127. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 128. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 129. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 130. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.
 131. Ruisart / Theod. / acta martiri. Vitem. 1731. fol.

Melléklet 19: Visszakapott könyvek. 3. lap